

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

GEEST, KRACHT, VUUR, LIEFDE

Toen nu het volk in afwachting was en allen in hun hart overlegden over johannes, of hij misschien de Christus was, antwoordde johannes en zeide tot allen: Ik doop u met water, doch Hij komt, die sterker is dan ik, wiens schoenriem ik niet waardig ben los te maken; die zal u dopen met de Heilige Geest en met vuur. De wan is in zijn hand om zijn dorsvloer geheel te zuiveren en het graan in zijn schuur bijeen te brengen, maar het kaf zal Hij verbranden met onuitblusbaar vuur.

(Lucas 3 : 15-17)

Johannes de Doper had geprofeteerd 'Ik doop u met water, doch Hij komt, die sterker is dan ik (...) die zal u dopen met de Heilige Geest. De Here Jezus grijpt kort voor zijn vertrek naar de hemel op deze profetie terug (Handelingen 1 : 4, 5). 'Terwijl Hij met hen aanlag, gebod Hij hun Jeruzalem niet te verlaten, maar te blijven wachten op de belofte van de Vader, die gij (zeide Hij) van Mij gehoord hebt. Want Johannes doopte met water,

maar gij zult met de Heilige Geest gedoopt worden.' Ze zullen geen kennis ontvangen van de tijden en de gelegenheden, maar kracht, wanneer de Heilige Geest op hen komt (vers 8). Na tien dagen gezamenlijk onder leiding van de apostelen te hebben gewacht, eendrachtig in gebed, komt die doop, de doop in kracht, de doop met de Heilige Geest.

En toen de Pinksterdag aanbrak, waren allen tezamen bijeen. En eensklaps kwam er uit de hemel een geluid als van een geweldige windvlaag en vulde het gehele huis, waar zij gezeten waren; en er vertoonden zich aan hen tongen als van vuur, die zich verdeelden, en het zette zich op ieder van hen; en zij werden allen vervuld met de heilige Geest en begonnen met andere tongen te spreken, zoals de Geest het hun gaf uit te spreken.

...Petrus stond met de elfen op, en hij verhief zijn stem en sprak hen toe:

Gij Joden en allen, die te Jeruzalem woonachtig zijt, dit zij u bekend en neemt mijn woorden ter ore. Want deze mensen zijn niet dronken, zoals gij veronderstelt, want het is het derde uur van de dag; maar dit is het, waarvan gesproken is door de profeet Joël:

En het zal zijn in de laatste dagen, zegt God, dat Ik zal

HOOFDARTIKEL

Geest, kracht, vuur, liefde

R. ter Beek

Gedicht

KERKELEVEN

Schrik over Groningen

M. te Velde

DRIESTARREN

B. Luiten

Omgaan met veranderingen

M.J. Verkerk

Bijbelse vroomheid

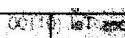
G.J.van Middelkoop

**'Door er zo in te duiken,
groeide ik met de kerken mee'**

J.H.Smit

PERSCHOUW

G.J.van Middelkoop

UIT DE KERKEN

uitstorten van mijn Geest op alle vlees; en uw zonen en uw dochters zullen profeteren...

Deze Jezus heeft God opgewekt, waarvan wij allen getuigen zijn. Nu Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd is en de belofte des Heiligen Geestes van de Vader ontvangen heeft, heeft Hij dit uitgestort wat gij ziet en hoort.

Toen zij dit hoorden, werden zij diep in hun hart getroffen, en zij zeiden tot Petrus en de andere apostelen: Wat moeten wij doen, mannen broeders? En Petrus antwoordde hun: Bekeert u en een ieder van u late zich dopen op de naam van Jezus Christus, tot vergeving van uw zonden, en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen. Want voor u is de belofte en voor uw kinderen en voor allen, die verre zijn, zovelen als de Here, onze God ertoe roepen zal.

(uit Handelingen 2)

Zo worden de apostelen en de gemeente gedoopt in de Heilige Geest. Het huis waar zij zijn loopt vol met een machtig geluid, een geluid als van een geweldige storm, het stemgeluid van God. Dat is de kracht waarmee de kerk getuige van Jezus mag zijn. Ieder wordt gevuld met de Heilige Geest, wat je hoort **aan** hun spreken.

Gods stem vult het huis, en dan klinken mensenstemmen op. Te beginnen in Jeruzalem, tot **aan** de einden der aarde. Zij spreken van de grote daden van God door Jezus Christus.

Die vloedgolf is ook over dit land geslagen. Je hoort het

aan de stemmen in de kerk, jawoorden, lofzangen, smeekbeden. Je ziet het aan de avondmaalstafel waar blijdende kerkleden deze Jezus gedenken, zijn dood verkondigen.

Daar komen mensen die niet alleen met water zijn gedoopt, maar ook met de Heilige Geest. Door het geschenk van het geloof zijn ze één met elkaar, en met de apostelen en met de gemeente toen in Jeruzalem. Door het geschenk van de Geest zijn ze één met Christus in de hemel.

Daar hebben we vandaag te maken met kracht, daar is heiligheid, daar is het vol van de daden des Heren, daar schijnt het licht van het profetische woord, daar is liefde. Dat zijn de gaven van de Geest.

*O Heilige Geest, ons hoogste goed,
ten Trooster ons gegeven,
heb dank dat Gij ons delen doet
in Jezus' dood en leven.
(Gezang 28 : 4)*

Door het geloof deel je in de 'kracht' van de Heilige Geest. Wie gelooft is gedoopt niet in water, maar in de Heilige Geest. Door het geloof worden we medegetuigen van het werk van Christus. We raken erin betrokken.

*...Want het Woord Gods is levend en krachtig en scherper dan enig tweesnijdend zwaard en het dringt door, zó diep, dat het vaneenscheidt ziel en geest, gewrichten en merg, en het schift overleggingen en gedachten des harten...
(Hebreeën 4 : 12)*

*Daar wij dan, broeders, volle vrijmoedigheid bezitten om in te gaan in het heiligdom van Jezus (...) laten wij toetreden met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs, met een hart, dat door besprenging gezuiverd is van kwaad, en met een lichaam, dat gewassen is met zuiver water.
(Hebreeën 10 : 19-22)*

We merken dat Hij scheiding maakt tussen ons en de zonde. Om te beginnen door de vergeving die de zonde weg doet. Weg! Dat gaat heel ver. Hebreeën 10 zegt dat ons hart gereinigd is van 'besef' van kwaad' en ons lichaam gewassen met zuiver water. Zoveel werkelijkheidszin heeft geloof, dat het rekent met de kracht van God zelf. Hij kan met het scherpe zwaard van zijn Woord, in diepten waar alleen de Geest kan komen, vaneen scheiden de zonde en de zondaar.

Christus deelt zijn gebroken lichaam en vergoten bloed uit aan de gelovigen. Ze mogen vertrouwen **en** ervaren, dat hun zonden weg zijn, dat hun schuld niet meer telt. Zover als het Oosten verwijderd is van het Westen, zo breed maakt God de kloof tussen de zondaar en zijn zonde. Die is zo ver weg als Gods barmhartigheid uitgestrekt is. Nergens komen ze in hun harten nog kwaad tegen.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE, DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN.
PROF. DR. C.J. M. RUIJTER, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. M. GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland).
Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

God bepaalt zijn houding tegenover ons niet zoals op grond van onze zonde verwacht mocht worden. Daar komt onze vrijmoedigheid vandaan. Hij behandelt ons als kinderen, en zo gaan we naar Hem toe. Geen schuwe onderdanen die bij een tiran binnenkomen. Maar kinderen die bij Vader thuis zijn. Zo kom je boven uit de doop in de Geest. Als vijanden ga je onder, als kinderen kom je boven.

Zie ze zitten die het hebben meegemaakt: ze hebben gegeten de vrucht van het kruis van Golgota, zij zijn verzadigd met genade.

*Lof zij uw naam, Heilige Geest.
Gij kwaamt met kracht op 't pinksterfeest.
G' ontsluit een volheid van gena,
de vrucht van 't kruis op Golgotha.
(Gezang 27 : 2)*

Niet met water gedoopt, maar met de Heilige Geest. Dat betekent ook dat we onder zijn gegaan in Gods heiligheid en reinheid. Volgens twee evangeliën heeft Johannes dan ook gezegd, dat Hij die na hem komt zou onderdompelen in Heilige Geest en in vuur.

*Zijn goddelijke kracht immers heeft ons met alles, wat tot leven en godsvrucht strekt, begiftigd door de kennis van Hem, die ons geroepen heeft door zijn heerlijkheid en macht; door deze zijn wij met kostbare en zeer grote beloften begiftigd, opdat gij daardoor deel zoudt hebben aan de goddelijke natuur, ontkomen aan het verderf, dat door de begeerte in de wereld heerst.
(2 Petrus 1 : 3-4)*

*...De dag des Heren zal komen als een dief. Op die dag zullen de hemelen met gedruis voorbijgaan en de elementen door vuur vergaan, en de aarde en de werken daarop zullen gevonden worden. Daar al deze dingen aldus vergaan, hoedanig behoort gij dan te zijn in heilige wandel en godsvrucht, vol verwachting u spoedende naar de komst van de dag Gods, terwille waarvan de hemelen brandende zullen vergaan en de elementen in vuur zullen wegsmelten. Wij verwachten echter naar de belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waar gerechtigheid woont. Daarom, geliefden, beijvert u in deze verwachting, onbevlekt en onberispelijk te blijven voor Hem in vrede...
(2 Petrus 3 : 10-14)*

Wie door het geloof gedoopt is met de Heilige Geest is heel dicht bij Gods afkeer van het kwade gekomen. We krijgen deel aan de goddelijke natuur, schrijft Petrus zelfs. De Geest zorgt ervoor, dat we God kunnen volgen in zijn strijd tegen de duivel, de wereld en onze oude natuur.

Zo wordt werkelijkheid wat vanouds is beloofd aan het volk van God. Dat we zullen ontkomen aan het verderf dat door de begeerte in de wereld heerst. Niet alleen

'De uitstorting van de Heilige Geest' Miniatuur uit het **Pontificale** van Aartsbisschop **Robert**. School van Winchester, ca. 1015 (nu in Gemeentebibliotheek, Rouen).

De beschrijving van de uitstorting van de Geest beslaat maar een paar verzen. Daarin zit overigens voldoende stof voor dramatische of expressieve beelden: storm, vuur, tongentaal, mensenmenigte. Verbazingwekkend is het daarom, dat Pinksteren in de beeldende kunst zo weinig is uitgebeeld. Terwijl toch dit thema als een hoogtepunt moet worden beschouwd: het begin van de Christelijke Kerk.

In middeleeuwse handschriften komt het thema wel voor. Van enige dramatiek is daarin nauwelijks sprake. De apostelen zitten keurig op een rij, ze gebaren wat Vanuit de Geest, weergegeven door een duif; lopen stralen naar de apostelen, als symbool voor de uitstorting. De omgeving is fantasie-architectuur.

In deze uit **Engeland** afkomstige miniatuur zien we toch een opvallend uitdrukkingvolle weergave binnen een streng symmetrische compositie. In een geweldig stuk architectuur zitten de elf apostelen in een ronde zaal met zware zuilen en bogen, weelderig versierd met bladmotieven. Vanuit die hemelboog geeft de hand van God de Geest (een duif). De uitstorting is hier wel erg expressief verbeeld: Een laaiende vlam slaot vanuit de duif neer op de apostelen. In de torens wapperen de gordijnen wild naar buiten: een geluid als van een hevige wind.

Op het eerste gezicht zitten er tien figuren (voor de symmetrie). Tussen de nummers acht en negen (vanaf links) zit echter nog een half gezicht. Het ontbreken van de twaalfde apostel is kennelijk een overblijfsel uit de afbeelding van Hemelvaart

JMdj

doordat God aan ons trekt, maar ook doordat we zelf het kwade leren haten en het goede liefhebben.

Ondergedompeld worden in de Heilige Geest betekent in brand staan zonder verteerd te worden. Het licht is opgegaan in ons leven, de zonde teert weg, maar wij worden gereinigd en nieuw gemaakt. Het vuur van de nieuwe gehoorzaamheid is gaan branden. Dat vuur willen we graag opstoken. We komen om het Woord. We nemen en eten het brood. We heffen en drinken de beker. We vragen om voedsel, om zuurstof voor nieuw leven, om de Geest.

...God heeft ons niet gesteld tot toorn, maar tot het verkrijgen van zaligheid door onze Here Jezus Christus, die voor ons gestorven is, opdat wij, hetzij wij waken, hetzij wij slapen, tezamen met Hem zouden leven. Vermaant daarom elkander en bouwt elkander op, gelijk gij dit ook doet.

Dooft de Geest niet uit, veracht de profetieën niet, maar toets alles en behoudt het goede. Onthoudt u van alle soort van kwaad. En Hij, de God des vredes, heilige u geheel en al, en geheel uw geest, ziel en lichaam moge bij de komst van onze Here Jezus Christus blijken in allen dele onberispelijk bewaard te zijn. Die u roept is getrouw; Hij zal het ook doen.

(uit 1 Tessalonicenzen 5)

God is vast van plan de gelovigen de zaligheid te geven. Hij wil ons samen met Christus zien *leven*. Dat woordje 'tezamen' hierboven (vers 10) slaat op 'alle gelovigen samen'. De mensen die nu geloven, de mensen die in het verleden geloofden, de mensen die straks nog zullen geloven. Alle serieuze avondmaalsgangers bij elkaar. Die mensen horen bij elkaar. En God ziet ze samen bij Christus leven.

Daarom dringt Paulus er ook op aan op elkaar te letten. We zijn medeverantwoordelijk voor **elkaars** geloof. In het geloof zijn we samen sterker dan alleen. De hulp van de ander in de strijd tegen je eigen kwaad is welkom. Ook de hulp van de ander in het zoeken van de goede koers. Elkaar opbouwen betekent: aan de stevigheid van **elkaars** geloof werken. God zoekt bij ons blijdschap, het open gebed, de dankbaarheid. Dooft of blust de Geest niet uit.

Dat begint in het water van de doop. Dat komt eruit aan de tafel van de Here. Dat moeten we van elkaar onthouden. Hoe we elkaar tegen zijn gekomen in de **lichtkring** van de Geest, onder het Woord van Christus, aan de tafel van het verbond. Help elkaar met de uitleg van de Schrift. Help elkaar op grond daarvan duidelijk onderscheid te maken tussen goed en kwaad. Help elkaar goed te doen. Help elkaar het kwade duidelijk te verwerpen. Het is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Achter elke avondmaalstafel staat Gods vastbeslotenheid ons de zaligheid te geven. Achter onze redding staat Christus die voor ons gestorven is. Voor ons ligt de komst van de Here Jezus. Tussen onze geloofsbelijdenis en die komst hebben wij de taak samen de Geest te volgen. Hij

gaat ons voor met het Woord als een lamp voor onze voet. Een fakkel onderweg.

Als we die lamp laten branden, aanhouden, dan is het God zelf die ons heiligen zal, bemoedigt ons Paulus. Elke keer weer terug naar Gods woorden, komen in de kerk, steeds weer naar het avondmaal: God houdt vol, wij mogen ook volhouden. In het vertrouwen dat we niet achtergelaten worden. In het vertrouwen dat de Geest heel Gods volk tot heerlijkheid zal brengen.

*Geest van de Vader en de Zoon,
terneergedaald van Christus' troon:
die met de Heiland voor ons pleit,
breng al Gods volk tot heerlijkheid.
(Gezang 27 : 8)*

We zijn door het geloof gedoopt in de Geest. Hij is sterker dan stromend water. Op de stroom van de Geest wijden de gelovigen zichzelf met huid en haar aan God en aan Christus. De Geest blijft niet aan de buitenkant. Hij stroomt door ons heen, Hij neemt ons hart, onze ziel, al onze krachten mee. Omdat de Heilige Geest ons hart in beslag neemt, zeggen we tegen onszelf: zegen, mijn ziel, de grote naam des Heren. Dat klonk op Pinksteren in **alle** talen. Wij zeggen het in het Nederlands (of in het Fries, of in het Hindi). Dat is een wonder.

Nog groter wonder is, dat het gezegd en gezongen wordt met harten die branden van liefde voor God, met ogen die geopend zijn voor zijn vaderlijke goedheid, door mensen die vol zijn van Gods genade.

Geliefden, laten wij elkander liefhebben, want de liefde is uit God; en een ieder die liefheeft, is uit God geboren en kent God. Wie niet liefleeft, kent God niet, want God is liefde. Hierin is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God zijn eniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem.

*Hieraan onderkennen wij, dat wij in Hem blijven en Hij in ons, dat Hij ons van zijn Geest gegeven heeft. En wij hebben aanschouwd en getuigen, dat de Vader de Zoon gezonden heeft als Heiland der wereld. Wij hebben lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad. Indien iemand zegt: Ik heb God lief, doch zijn broeder haat, dan is hij een leugenaar; want wie zijn broeder die hij gezien heeft, niet liefleeft, kan (ook) God, die hij niet gezien heeft, niet liefhebben. En dit gebod hebben wij van Hem: Wie God liefheeft, moet ook zijn broeder liefhebben.
(uit 1 Johannes 4)*

Het wonder is nog groter. Want in de kerk zeggen en zingen we het samen. We kijken met nieuwe ogen naar elkaar, en ook daar blijft ons hart niet buiten. De Geest wil onze harten ook voor elkaar openen.

Johannes wordt fel. Indien iemand zegt: Ik heb God lief,

doch zijn broeder haat, dan is hij een leugenaar. Dat is de taal van de kerkdienst: ik kom *samen met deze mensen* voor uw Woord. Dat zegt onze deelname aan het avondmaal: ik kom Christus *samen met deze mensen hier* delen. De Geest heeft laten zien, dat je dan *alles* samen delen mag. Allen die tot het geloof gekomen en *bijeenvergaderd* waren, hadden *alles* gemeenschappelijk (*Handelingen 2 : 44*). *Eerst* Christus. vervolgens de lof *op* God. Zo vinden elkaar zielen die *God gevonden* heeft.

*Uit ieder volk verkoren,
toch in haar Heiland één,
is zij door Hem herboren,
blijft dit haar kracht alleen:
één Geest, één vast vertrouwen,
één doop, één heilge dis,
één Heer, op wie te bouwen
haar troost en rijkdom is.*
(Gezang 32 : 2)

Hoe verder de Geest zich deelt, hoe meer Hij kracht, vuur, liefde vermenigvuldigt. Op *zoek* naar de *Geest*? Zoek zijn vruchten.

R. ter Beek

KOM SCHEPPER GEEST

KOM Schepper Geest, daal tot ons neer,
houdt Gij bij ons Uw intocht, Heer;
vervul het hart dat U verbeidt
met hemelse barmhartigheid.

Gij zijt de gave Gods, Gij zijt
de grote Trooster in de tijd,
de bron waaruit het leven springt,
het liefdevuur dat ons doordringt.

Gij schenkt uw gaven zevenvoud
o hand die God ten zegen houdt,
o taal waarin wij God verstaan,
wij heffen onze lofzang aan.

Verlicht ons duistere verstand
geef dat ons hart van liefde brandt,
en dat ons zwakke lichaam leeft
vanuit de kracht die Gij het geeft.

Verlos ons als de vijand woedt,
geef Heer de vrede ons voorgoed.
Leid Gij ons voort, opdat geen kwaad,
geen ongeval ons leven schaadt.

Doe ons de Vader en de Zoon
aanschouwen in de hoge troon,
o Geest van beiden uitgegaan,
wij bidden U gelovig aan.

Magentius Rhabanus Maurus (ca. 780-856, abt van Fulda, aartsbisschop van Mainz)

Vertaling uit het Latijn in
J.W. Schulte Nordholt
Hymnen en liederen, 1964.

Zeer populair lied. Vgl. Gezang 27 in het Gereformeerd Kerkboek.

SCHRIK OVER GRONINGEN

Donderdag 28 april. Al voor het ontbijt keek ik de krant even door. Een snelle blik over de voorpagina. Stop! 'Schriftgezag in geding bij studenten GSVG'. 'Ze kunnen er niet meer mee uit de voeten'. Nou, dat is niet niks! Voorpaginanieuws. En als je omslaat is er nog meer. Een uitvoerig stuk: 'Historiciteit van de Bijbel betwist'. Gelukkig gaat een bord pap er snel in. Sneller dan de boterhammen van de **kinderen**. Even tijd dus om – vooruit maar – tegen alle tafelregels in, het artikel te lezen.

En dan na die drie halve kolommen weer om je heen **kijken** en de balans opmaken. Toch wel een fikse deuk in je dag. Eerste spontane reactie: 'mijn kinderen nooit naar Groningen om te studeren!' Dat had ik trouwens iemand anders pas ook al eens horen zeggen. Maar waarom eigenlijk?

Alarm, olie en een rechtzetting

Naarmate de dag verstrijkt komen er ook andere gedachten boven. Wat is er precies aan de hand bij deze Groninger studenten?

Waarom alarm? Studeren, toetsend nadenken over het Schriftgezag, daar is toch niks mis mee? Dat doen we hier in Kampen toch ook al meer dan 100 jaar.

Het zou niet best zijn, als bij het Schriftgezag een **promemorie**-post was en de erkenning ervan een automatisme. En niet best ook, als wij niet ingingen op de vragen die er boven de historische betrouwbaarheid van de Bijbel in mensenharten opkomen. Een studie aan de universiteit brengt het met zich mee. Laat ze er maar werk van maken. **Prima**. Op moeilijke vragen ingaan is veel beter dan ze omzeilen!

Twee dagen later het verslag van de vergadering met de hervormde professor Van der **Woude**. 'Tranen in de ogen' staat er boven. 'Van der **Woude** signaleert echte nood onder gereformeerde studenten'. De professor wil kerkverlating tegengaan door goede antwoorden op **bijbelkritiek** te geven. Het bijbelse scheppingsverhaal moet je niet opvatten als een weergave van dingen die feitelijk zo gebeurd zijn. De opstanding uit de doden wel. Maar gereformeerde jongeren moeten niet menen, dat hun geloof in de opstanding stukvallen moet, als bijvoorbeeld de slang in het paradijs niet echt gesproken heeft.

Enkele dagen later. Dan op 4 mei een interview met ds. T.S. Huttenga, een van de Groninger predikanten, die ons wat verder komt inlichten. Het is allemaal nogal geruststellend wat hij zegt. 'Schrik is een te sterke reactie' staat er boven. Had ik dat eerder geweten! Dan had ik die donderdag niet zo'n deuk in m'n dag gehad.

Of toch wel? Gooit **Huttenga** niet te veel olie op de Groningse golven?

Er waren toch wel heel grote woorden gevallen. En door heel Nederland verspreid. Gelden die na een week niet meer? Staan de Groninger studenten die in het ND geciteerd werden, daar niet meer achter? **Moet** je mis-schieten, omdat het studenten zijn, hun twijfels en **kritiek** niet zo hoog opnemen? Of valt het allemaal wel mee, omdat het daar maar een paar studenten zijn die echt twijfelen?

Dat vraagt nog om een vervolg dus. Daar is op 7 mei een gesprek met de christelijk-gereformeerde ouderling 'Dies' Koole. Hij zegt ook het een en ander over het Schriftgezag. Jammer genoeg is zijn verhaal niet sterk. Praat wat indirect over Adam en Eva. En wat gereserveerd over de ezel van Bileam. En de vraag blijft hangen, hoe het nu bij onze jongeren in Groningen zit. En wat we nu met de alarmerende berichtgeving moeten. En met de problemen rond het Schriftgezag.

Dus ga ik er iets over schrijven voor De Reformatie. Een eerste artikel gaat de deur uit. Als het bij de drukker is, komt de krant van 14 mei met een 'ingezonden' van de GSVG-senaat, ondertekend door Hans Wienen, abactis. Men distantieert zich van uitlatingen van een medestudent in het ND van 28 april. Zijn standpunten zijn niet representatief voor de GSVG. En excuses voor wie zich geschokt of gekwetst voelde. Een rechtzettingen terugtrekkende beweging dus. Zal ik de drukker berichten, dat hij het artikel maar moet schrappen?

Toch maar niet. Ik ben blij, dat de GSVG – zij het wat laat – een duidelijk signaal heeft afgegeven: het Schriftgezag is bij ons niet zo ontzettend in geding als je uit de krant wel kon denken. Ik had dat ook al wel begrepen. We moeten zeker niet de GSVG als zodanig en alle gereformeerde studenten in Groningen aansprakelijk stellen voor alle uitspraken in de krant.

Maar intussen is er wel het een en ander op gang gebracht. Het begon met een zeer luid alarm. Er zijn grote woorden gebruikt en scherpe typering gegeven. Tenslotte eindigt het nu met een wat geruststellende verklaring in de 'kleine lettertjes' van een ingezonden. Maar er blijft ook zo wel reden om eens even met elkaar door te praten.

Hier zijn immers belangrijke zaken in geding. Het Schriftgezag is een centraal en 'gevoelig' thema in onze geloofsleer. Nog vorig jaar is door menig scribent en spreker gezegd, dat er wel van alles in onze **kring** overhoop werd gehaald, maar dat het Schriftgezag onder ons toch beslist vast stond. Was dat niet wat al te gemakkelijk 'peptalk'?

Schriftgezag is een gevoelig thema. Voor studenten, maar ook voor hun ouders en voor de kerken in het algemeen.

Ik heb gemerkt dat er heel wat mensen zijn die intensief hebben meegeleefd met wat er in Groningen aan de orde was. In de onderlinge gesprekken van de voorbije weken ging het er dikwijls over.

Volgens mij hebben de Groninger studenten in hun reader, door hun vergadering en samen met het ND een flink stuk werk verschaft aan zichzelf en aan hun omgeving. Geen enkele reden om maar weer rustig in je stoel achterover te leunen en de krant van morgen af te wachten. Dit is geen luchtig weg te wuiven incident. Zelfs al zou het maar enkele studenten betreffen, dan vraagt het nog onze aandacht, ons gebed, ons meedenken. Zoals er ook in de voorbije weken overal in het land gebeden, gepraat en nagedacht is – laten de Groninger studenten dat van ons weten!

Een en ander vraagt om bezinning. Over de manier waarop deze zaak in de publiciteit is gebracht. En over de vragen rond het Schriftgezag zelf. Over het eerste, de manier van communiceren, gaat het deze keer vooral. In de komende weken – en hopelijk ook op wat langere termijn – willen we in De Reformatie ook iets bijdragen aan bezinning op de inhoudelijke vragen die hier in geding zijn.

Effecten van berichtgeving

Berichtgeving als over de GSVG-avond in Groningen heeft allerlei effecten. Ik weet niet of de geciteerde studenten en de journalist-schrijver van de berichten zich dat bewust zijn geweest. Maar ik wil een aantal van die effecten hier eens expliciet maken. Dan wordt hopelijk zichtbaar, wat je met een paar 'simpele' alarmerende **kranteberichten** allemaal overhoop kunt halen. Er zijn allerlei reacties die je niet zo maar weer ongedaan maakt. Er zijn vragen die bij lezers zijn blijven hangen. Dat vraagt nog wel enige nazorg. Ik verplaats me in de gedachten van verschillende soorten lezers.

1. Studenten in Groningen allereerst. Volgens de krant van 28 april kon een toenemend aantal van hen niet uit de voeten met het gereformeerd antwoord op de Schriftekritiek. Daarmee is de GSVG in een bepaald daglicht gesteld. Ik denk, dat een deel van de studenten dat niet prettig vindt. En dat ze het ook helemaal niet zo leuk vonden om met dit imago op Koninginnedag naar hun **thuisgemeente** te gaan. Je had toch wel wat uit te leggen!

Veel Groninger studenten, zo begrijp ik, zijn het met de geschetste kritiek op de gereformeerde traditie helemaal niet zo eens. Voor hen is het meer de zaak van een klein groepje **kritische** mensen dan van de GSVG als zodanig. En dus moet er een rectificatie komen: zo zijn wij niet allemaal!

De **kritische** mensen daarentegen waren wellicht met de berichtgeving toch wel blij. Hun **kritiek** heeft breeduit in de krant gestaan. Dat kun je ervaren als een steuntje in de rug: het is toch echt een belangrijke discussie en de noodzaak tot heroriëntatie is luid verkondigd. Was dat de bedoeling?

2. **Kerkmensen**, predikanten en ouderlingen in Groningen

lazen de krant ook. Er gaat niets boven Groningen. Maar Groningen stond er nu wel gekleurd op. Ik denk, dat de berichtgeving over de GSVG bij een deel van deze mensen verwijdering werkte. Verwijdering tussen kerk en student. En dat is wel een van de laatste dingen waar we behoefte aan hebben!

Anderen nemen niet zo snel afstand. Zij vragen zich af: hoe zullen we reageren op de berichten? Je denkt er natuurlijk aan in je gebeden. En hoe dan verder? Wellicht moet het meegenomen worden in de eerstvolgende **huisbezoekronde**. De gezamenlijke Groninger kerken zouden zelfs actie kunnen **ondernemen** voor **vervolg-besprekingen** over de twijfels die bij een deel van de studenten gerezen zijn. Of zou dat juist verkeerd zijn? Valt het allemaal wel mee en moeten de kerken en ambtsdragers verder maar niet reageren? Weg laten ebben en hopen dat het niet terugkomt?

3. Er zijn door de berichten natuurlijk ook vaders en (vooral!) moeders aan het denken gezet. **Sommigen** zijn toch best wel **ongerust** gebleven. Dat mag misschien wel niet. Je mag niet in paniek raken. En je moet er niet dramatisch over doen. En je zou door overbezorgdheid de jongeren kunnen irriteren. Maar het is intussen toch maar niet niks: moeite met het Schriftgezag. Of in ieder geval: opengooien van de discussie erover. Wat moet je nu? Zouden zulke discussies in een gereformeerde vereniging van studenten voor je kind niet gevaarlijk worden? En moeten andere ouders de conclusie trekken: mijn kind gaat als het even kan niet in Groningen studeren?

4. Er waren ook christelijk-gereformeerde die de berichten hebben gelezen. Christelijk-gereformeerde nummer 1 denkt: zie je wel, we waren er al niet gerust op. Die 'vrijgemaakten' zijn er altijd zo op gebrand om met de moderne tijd mee te gaan. Nu begint die Schriftekritiek bij hen ook al gehoor te vinden. Dat onderwerp is **óók** al opengebroken. Ze raken steeds meer op drift. Nou, voorlopig houden we de boot van de kerkelijke eenheid nog maar mooi even af. Ze moeten eerst maar eens klaar komen met hun eigen verwarringen onzekerheid.

En christelijk-gereformeerde nummer 2 denkt: ze moeten ons nou maar niet weer over professor Oosterhoff beginnen. Hun jongeren hebben immers dezelfde vragen?

5. Er was ook een hervormde lezer. Ja, denkt hij, de 'vrijgemaakten' hebben altijd wel zo'n grote mond gehad over schriftekritieken zo. En ze moesten zo nodig zich afscheiden om een zuivere kerk te vormen. Maar nu zie je wel: de vragen over het Schriftgezag waar de hervormden en de 'synodalen' voor kwamen te staan, die **krijgen** zij nu ook. De problemen komen bij hen alleen maar twintig of veertig jaar later. En dan moeten ze toch weer bij een hervormde professor te biecht. Kun je zien, hoe zinloos uiteindelijk dat afscheiden en vrijmaken is.

6. Er waren tot slot ook verschillende lezers van het ND,

die in de berichten concreet werden genoemd. De studenten in Kampen, met hun 'smalle marges voor **kritische** vragen', professor Van Bruggen die 'niets nieuws' heeft te melden, mevrouw Schaeffer met haar '**geloofspositivisme**', professor Kwakkel met zijn 'traditionele geluid', de leerkrachten van student N.N. met hun expresse karikatuur van de **Schriftkritiek**, – een en ander gecontrasteerd met de gelovige, betrokken professor Van der Woude. Hoe hebben deze mensen op donderdag 28 april de krant gelezen? Wie mag hen komen verdedigen?

Met opzet vraag ik hier de aandacht voor een brede en gevarieerde schare lezers van de **krant** en hun reacties. Bij berichtgeving en communicatie moet je je – zeker in de christelijke pers – toch ook altijd voorstellen, wat het voor effecten heeft. Publiciteit kan meer schade veroorzaken dan je lief is.

En nu kan ik op elke reactie onder 1 tot 6 wel een bepaalde tegen-reactie bedenken. Elke reactie zal niet even billijk zijn. Ik ben het ook niet met elke reactie eens. Maar **dát** deze reacties er zijn, staat voor mij als een paal boven water. En volgens mij moeten we ze wel serieus nemen.

Doel van de berichtgeving

Het bovenstaande roept dan ook de vraag op, wat nu eigenlijk de bedoeling van de fors getoonzette(n) bijna sensationele berichtgeving was. Wilden de Groninger zeggelieden en de berichtgever in het ND de lezers schokken? Ik **krijg** de indruk van wel. Getuige bijvoorbeeld het bericht op de voorpagina en verregaande koppen als 'Schriftgezag (...) in geding' en 'Historiciteit van Bijbel betwist'. Waarom niet wat terughoudender koppen als 'Schriftgezag in studie' of 'Vragen over historiciteit aan de orde'? En waarom niet wat zuiniger met het citeren van prikkelende uitspraken?

Was het de bedoeling om aan kerken, ambtsdragers, ouders, aan lezers binnen en buiten onze kerken te laten zien, wat een ernstige twijfels er onder onze jongeren bestaan? En is de verborgen boodschap dan zoiets als: gereformeerden, 'let op uw saeck!', het is onder ons erger dan we denken? Of wil men misschien tegelijk aan buitenstaanders laten zien, dat het bij de 'vrijgemaakten' ook allemaal zo mooi en goed niet is? Dat je bij ons ook best allerlei vragen mag stellen?

Als dergelijke motieven er waren, dan zou ik zeggen: schrijf dat dan gewoon! Hier was alle reden voor een redactioneel commentaar. Het Schriftgezag is best een commentaar waard. Dat lijkt me juist en helderder dan dat het leveren van begeleiding aan dominee **Huttenga** of 'ouderling Koole' wordt overgelaten. Een krant is er immers in zulke belangrijke zaken niet alleen maar om andermans gezegden te registreren.

Dan is voor mij bovendien nog de vraag, waarom er zo veel etiketten en karikaturen zijn doorgegeven. Misschien ga ik daar de volgende keer nog nader op in. De vraag is nu: waarom doet men dit toch zo? Ik proef daarin iets van

een journalistieke aanpak, die vooral gericht is op 'krenten in de pap', op pinnige uitvallen en gekruide gezegden. Het zal wel spannender en interessanter zijn om allerlei **kritiek** en 'beeldenstorm' breed uit te meten dan brave berichten te maken over een jongerendag. Maar is het geoorloofd?

Of was de bedoeling toch een andere? Ik kan me voorstellen, dat er volgens de krant een **kritische** bespreking van (onderdelen van) de gereformeerde Schriftleer onder ons op gang moet komen. Dan is de berichtgeving een prikkel om die discussie te gaan voeren. Het kan zelfs betekenen, dat men vindt dat onze opstelling tegenover de **Schriftkritiek** veel te oppervlakkig is en nodig op de helling moet. Of dat zulke **kritische** geluiden als uit Groningen 'gewoon moeten kunnen', dat daar nu eindelijk onder ons maar eens ruimte voor moet komen. Ik kan dat eigenlijk niet geloven, maar het wordt door de wijze van berichtgeving niet uitgesloten.

Maar zijn er aan zo'n werkwijze geen grenzen? Mag je – aan enkele tienduizenden lezers – een aantal weinig gefundeerde negatieve karakteristieken van de gereformeerde traditie en van gereformeerde auteurs doorgeven? Ze waren duidelijk als zodanig te herkennen. Mag je ze dan toch doorgeven, omdat ze je nu eenmaal worden aangereikt?

Goed, misschien besluit je om ze inderdaad door te geven. Maar laat dat dan een goede follow-up **krijgen**. Er is te veel overhoop gehaald. Wie zet de zaken weer wat recht? Wie hecht de rafels af! Een redactie zou bij zulke belangrijke onderwerpen het initiatief kunnen nemen voor een redactioneel artikel. Een hoofdredacteur zou bijvoorbeeld de onjuistheden en onbillijkheden in de eerdere berichtgeving kunnen aanwijzen en de dingen recht kunnen zetten. Niet overbodig. En veel lezers zouden er dankbaar voor zijn.

Het zou ook heel mooi zijn, als de krant in de komende maanden eens inhoudelijk inging op de vragen die in Groningen aan de orde waren. Hoe je daar als gereformeerd belijder op moet reageren. Welke antwoorden wel en welke niet met Gods Woord te rijmen zijn. Welke marges er zijn voor **kritiek** en alternatieve standpunten. Er zijn wel slechtere projecten denkbaar! Echt de moeite waard.

Ik zou in ieder geval willen pleiten voor grote zorgvuldigheid in dit soort zaken. Groter dan die in de **GSVG**-serie te vinden was. Als die zorgvuldigheid ontbreekt, dan blijven zulke berichten en typering(en) toch als los **rond**-zwevende projectielen onder ons bestaan. En vandaag of morgen kunnen ze weer schade aanrichten. En er wordt verwarring veroorzaakt. We zouden met een klaar en duidelijk geluid hierover allemaal gebaat zijn. Dat geluid is er vast wel. Fijn, als men het dan ook laat horen.

Volgende week hoop ik op enkele andere aspecten in te gaan.

M. te Velde

**** 'Overbodig geschrijf'**

Ds. J. Borgdorff uit Alphen a/d Rijn en br. R.C. Roukema uit Kampen hebben hun handen ineengeslagen om 'overbodig geschrijf' tegen te gaan, zoals zij dat noemen. We konden het lezen in de *Variant* van het *Nederlands Dagblad* d.d. 19 februari 1994.

In een zeker opzicht mag dit initiatief rekenen op onze sympathie. Vier opiniebladen naast elkaar is te veel, *De Reformatie*, *Bij de Tijd*, *Reformandaen* *Nader Bekeken*.

Wel mag worden opgemerkt, dat *Bij de Tijd* van oorsprong een iets andere plaats inneemt, omdat dit blad in de behoefte wilde voorzien van jongere volwassenen, die *Kivive* waren ontgroeid. De redactie van *Bij de Tijd* zag daar een gat in de markt. Maar geleidelijk aan is dit onderscheid minder duidelijk geworden. Voor de beleving van velen komt het in de praktijk neer op vier opiniebladen naast elkaar.

Dat is te veel. Alleen al om deze reden, dat vrijwel niemand een abonnement zal (kunnen) nemen op deze drie bladen tegelijk. En dus zoekt ieder het blad van zo'n beetje zijn eigen ligging, over de beide andere bladen hoort hij voornamelijk het negatieve, en zo raken we geleidelijk aan van elkaar af. Want we lezen elkaar niet meer, en we luisteren niet meer. Dit negatieve effect kan haast niet uitblijven, wat een dringende reden is om deze situatie niet te laten voortduren.

**** Leiding geven**

Maar de initiatiefnemers hebben nog een bezwaar. We luisteren naar ds. Borgdorff:

'Men wil leiding geven via zo'n blad. Maar wie roept de scribenten eigenlijk tot leiding geven? Waar halen ze de pretentie vandaan dat zij het vrijgemaakte kerkvolk moeten voorhouden wat het gereformeerde standpunt is over allerlei zaken? Natuurlijk moet er leiding gegeven worden, maar dan plaatselijk. Ik heb als predikant leiding te geven, ja, maar dat geldt voor Alphen. En hoe het verderop moet, in Bodegraven of Gouda, gaat mij niet aan. De ambtsdragers in Alphen zijn geroepen hier leiding te geven. Maar niemand wordt geroepen over alle vrijgemaakten leiding te geven.'

Leiding geven is dus wel goed, maar dan alleen *plaatselijk*, zo lezen wij. Dat behoort tot de taak van een predikant. Waarmee uiteraard niet gezegd is, dat alleen theologen de kolommen vullen.

Ik vraag mij af, hoe ds. Borgdorff zich dat voorstelt. Zou hij bijv. zaken rondom de ratificatie van de Acta behandelen in zijn preek? Dat kan ik mij niet voorstellen. Want daar is een preek niet voor. Behandelt hij ze in het kerkbladje van Alphen? Dat ligt dan voor de hand.

Nu is daar niets op tegen. Evenwel, wanneer de predikant te Gouda dat ook zo zou moeten doen, en die te Bodegraven eveneens, ontstaat pas echt de situatie van 'overbodig geschrijf'! Dan hebben we geen drie bladen, die los van elkaar gevuld worden, maar zo'n *driehonderd*. Kan dat de bedoeling zijn?

Als dat het ideaal is, schiet dit initiatief zijn doel ver voorbij. Bezwaarlijk is vooral ook de achterliggende gedachte: 'Wat ze in Gouda schrijven, gaat mij in Alphen niet aan'. Is dat zo? Is dat de goede opstelling in één kerkverband, waarin je geroepen wordt om samen de eenheid in de Geest te bewaren? Dat kan niet waar zijn.

Willen de kerkleden hun eensgezindheid bewaren, dan is een landelijk opinieblad een goed middel ter ondersteuning. Vanouds heeft *De Reformatie* een centrale en vooral ook een samenbindende functie in dit opzicht vervuld, niet

in het minst ook door de nauwe verbondenheid met de Theologische Universiteit in Kampen.

Uiteraard gaat van goede artikelen een stuk leiding uit. Daar kan men bang voor zijn of niet, dat zal voornamelijk beïnvloed worden door de manier waarop de lezer daar zelf mee omgaat. Maar voorop staat veel meer de toerusting, de bezinning, het wegen van argumenten, het toetsen aan de Schrift. Als dat op evenwichtige manier gebeurt, kan niemand daar toch bezwaar tegen hebben?

**** Struisvogelpolitiek?**

Ds. Borgdorff en br. Roukema kregen 177 brieven met instemmende geluiden. En oudere briefschrijfster merkte op, dat ds. Van Gorp en ds. Sliggers maar eens bij elkaar op de koffie moesten gaan om hun meningsverschillen op te lossen. Een jeugdvereniging stuurde postzegels, met de bedoeling dat scribenten elkaar rechtstreeks brieven zouden schrijven; dan hoeven zij de lezers niet te vermoeien met allerlei oninteressante discussies. Dit zijn de illustraties die kennelijk precies aangeven wat de initiatiefnemers bedoelen.

Het deed me denken aan een struisvogel. Die steekt zijn kop in het zand en denkt 'wat ik niet zie, dat gebeurt ook niet'. (Althans, zo denkt hij in het spreekwoord).

Wanneer de kritiek van ds. Sliggers op het spreken van ds. Van Gorp een zaak onder twee broeders was, had de briefschrijfster volkomen gelijk. De postzegels zouden in dank zijn afgenomen. Maar nu ging het over de vraag, of de generale synode te Ommen gehandeld had naar de Schrift en naar de kerkorde. Zijn dat zaken om elkaar postzegels toe te sturen?! Laat het de broeders in Alphen koud, hoe Ommen gehandeld heeft of hoe met de generale synode omgesprongen wordt?!

Dit is een voorbeeld. Maar zo zijn er talloos veel meer zaken, die ons samen bezighouden en interesseren, omdat wij levende leden zijn van Christus' kerk. Juist omdat wij ons niet blind willen laten leiden, als een struisvogel, doen wij publieke zaken niet in een persoonlijke briefwisseling af.

**** Roeping en waardering**

Wie roept de scribenten eigenlijk? De vraag wordt gesteld in de trant van: 'wat verbeelden zij zich wel?'.

Wel, wat ik daarvan weet is, dat binnen de redactie van *De Reformatie* *nieuwe scribenten door de redactie zelf worden gevraagd. Zo heb ik dat ook bij regionale kerkbladen meegemaakt. Er is dus geen sprake van dat iemand zichzelf opwerpt, integendeel, veelal moet veel schroom overwonnen worden. En bovendien moet het schrijfwerk meestal gebeuren in kleine uurtjes. Er zijn weinig mensen, die daarnaar solliciteren...*

Daarom is het goed, dat voor dit werk de krachten gebundeld worden. Niet iedereen heeft dezelfde mogelijkheden. Dat is niet erg, dat is juist mooi. In de kerk en in het kerkverband zijn tal van verschillende taken te vervullen. Het schrijven is daar maar een onderdeel van. Ieder wordt zoveel mogelijk gevraagd voor datgene waar hij of zij aanleg voor heeft.

Dat wat de roeping betreft.

Gelukkig is er ook waardering voor. Laatst werd op de generale synode te Ommen bij de benoeringen in deputaatschappen rekening gehouden met het redacteurschap van een predikant, op diens eigen verzoek. Zo werd dit werk ten volle gehonoreerd als dienstbaar aan het kerkelijk leven, net als de arbeid van een deputaat, en werden de lasten eerlijk verdeeld.

In het licht van dit alles zou het wenselijk zijn, wanneer ds. Borgdorff en br. Roukema wilden nadenken over de vraag of zij hun goede bedoeling niet een beetje te ver hebben doorgedreven.

B. Luiten

OMGAAN MET VERANDERINGEN

Gereformeerde Kerken in verandering II

1. Inleiding

In het vorige artikel ben ik ingegaan op de veranderingen in onze kerken. Ik heb laten zien dat deze veranderingen niet alleen betrekking hebben op allerlei praktische zaken, maar dat we ook te maken hebben met een verandering in de manier waarop we denken, geloven, beleven en handelen. Daarom spreek ik van een **cultuurverandering** binnen onze kerken. Cultuurveranderingen kunnen gedefinieerd worden als bedreigend. Als dit gebeurt, dan worden angst en krampachtigheid gemaakt tot leidsmannen van het veranderingsproces. Ook is het mogelijk om cultuurveranderingen als uitdaging te zien. Als dit het geval is, dan ontstaat er de ruimte om als traditie in gesprek met de tijd te zijn. Juist gezien de situatie waarin wij als christenen leven – een tijd van kerkverlating, sekularisatie en Godsverduistering – is het noodzakelijk om 'in de wereld' te staan. Een niet geringe opgave.

In dit artikel ga ik niet verder in op de vraag naar de aard van de veranderingen. Centraal staat de vraag: Hoe gaan we als gemeenschap met deze veranderingen om? Zien we de culturele veranderingen als bedreiging of als uitdaging? Hebben we oog voor het feit dat we zelf ook in een veranderingsproces zitten? Op welke manier kunnen we veranderingen beïnvloeden, begeleiden en sturen? Is de juiste voedingsbodem aanwezig? Welke voorwaarden zijn nodig om allerlei escalaties te voorkomen en iedereen 'aan boord' te houden? Hoe gaan wij om met **konflikten**? Graag wil ik dit onderwerp inleiden door in te gaan op de romans van de joodse schrijver Chaim Potok.

2. Chaim Potok

Chaim Potok is, zo vermeldt de achterflap van zijn boeken, rabbi zonder gemeente, filosoof en schilder. Hij heeft een groot aantal boeken op zijn naam staan, die in verschillende talen vertaald zijn. Een centraal thema in zijn boeken – die naar mijn gevoel een autobiografisch karakter dragen – is de houding van de traditionele joodse cultuur tegen veranderingen. De strijd tussen de joodse cultuur en degene die niet de weg van de **traditie** wil of kan gaan, wordt op verschillende manieren getekend. In het boek *Mijn naam is Asjer Lev* is de hoofdpersoon een artistiek begaafde jongen. Door zijn aanleg komt Asjer Lev in **konflikt** met zijn ouders en zijn naaste omgeving. In het boek *In den beginne* is de hoofdpersoon een intellectueel begaafde jongen, David Lurie genaamd. David

wil op zijn eigen manier de joodse traditie verdedigen. Zijn keuze wordt niet gedeeld door zijn familie en de gemeente. Chaim Potok laat zien dat in beide gevallen het **konflikt** hoog opblaait. De hoofdpersonen gaan hun eigen weg, een weg die door de joodse gemeenschap wordt afgewezen. Zo ontstaat er een diepe breuk.

De boeken van Chaim Potok hebben een diepe indruk bij mij achtergelaten. Potok schrijft erg boeiend. Hij verstaat de kunst om beide partijen geloofwaardig te maken. Hij beschrijft de partijen in hun kracht en in hun zwakte. Zijn beschrijving van de konflikten is erg evenwichtig. Graag wil ik een paar kernmomenten naar voren halen. In de eerste plaats geeft Potok een mooie beschrijving van het traditionele jodendom. Hij beschrijft hun liefde. Hun liefde voor Jahweh, voor het joodse volk en voor de joodse cultuur. Die liefde geeft heel hun leven vorm. Die liefde dringt hen ertoe alles te geven en het uiterste van zichzelf te vragen. Die liefde draagt hen in de relaties met anderen. Het is ook die liefde die hen ertoe dringt om te breken met degenen die zich door hun gedrag buiten de traditie stellen. Maar Potok beschrijft ook hun angst. Angst voor veranderingen. Angst om het nieuwe te wegen en te beoordelen. Hij beschrijft hoe door angst gedreven, jongeren uit de gemeenschap worden 'gestoten'. Liefde en angst. Met deze twee begrippen tekent hij de reactie van het traditionele jodendom op de – vanuit de traditie gezien – ingrijpende veranderingen.

In de tweede plaats tekent Potok degenen die een andere weg gaan. Hij laat hun gedrevenheid zien. Een gedrevenheid die voortkomt uit een existentieel leven. Existentieel leven: door de band met de kunst of door het voeren van de intellectuele strijd. Ook de overtuiging dat de door hen gekozen weg de enige juiste is. Maar die gedrevenheid gaat ook gepaard met het gaan van een eigen weg. Een weg waarin de band met de gemeenschap bewust verbroken wordt. In deze breuken zit ook iets onontkomelijks. Gedrevenheid en eigen weg. Met deze twee begrippen tekent hij de weg van de veranderaars.

In de derde plaats tekent Potok de strijd tussen de traditionele gemeenschap en de **veranderaars**. Hij tekent het onvermogen van de gemeenschap om – zonder hun eigen waarden op te geven – de veranderaars toch een beschermende plaats aan te bieden. Hij tekent ook het onvermogen van de 'veranderaars' om de gemeenschap de ingeslagen weg duidelijk te maken. Onvermogen. Niet simpel

onvermogen. Maar, onvermogen in eigen menselijkheid. Onvermogen als traditie.

3. Omgaan met veranderingen

Er zijn grote verschillen tussen de problematiek die **Potok** aansnijdt en de discussie in onze kerken. Wel zijn er parallellen in de manier waarop met veranderingen wordt omgegaan. Op drie **aspecten** wil ik graag ingaan:

- a) de rijkdom van onze traditie;
- b) de gemeenschap als bescherming;
- c) de gemeenschap en het omgaan met het onvolkomen.

3.1. De rijkdom van onze traditie

De gereformeerde traditie, zoals die o.a. vorm heeft gekregen door Augustinus, Luther, Calvijn, de vaders van de Afscheiding, Kuyper en Schilder, is bijzonder **rijk**. Centraal staat de belijdenis van God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest. Wij belijden dat God zich geopenbaard heeft in de Bijbel. In verschillende belijdenissen is de hoofdsom van het evangelie verwoord. In de loop der eeuwen heeft de gereformeerde traditie zich tegen veel verschillende aanvallen moeten verweren. Veel **aspecten** van de leer en van het leven zijn doordacht. Met name in Nederland hebben wij een overvloed aan theologische literatuur, er zijn verschillende kerkelijke bladen, dominees worden gevormd aan een eigen universiteit, de relatie geloof-maatschappij en geloof-wetenschap is uitvoerig doordacht, er zijn veel gereformeerde scholen, er bestaan allerlei christelijke organisaties enz. enz. En dit alles gebeurt in onderworpenheid aan de Bijbel en in gebondenheid aan het belijden van de kerk. Wie bekend is met de gereformeerde traditie in allerlei landen, zal moeten erkennen dat de manier waarop deze in ons land wortel heeft kunnen schieten, bijzonder overvloedig is. Het is goed om juist in deze tijd de rijkdom van de traditie expliciet naar voren te brengen. Een rijke traditie is een zegen. Het biedt ook een geweldig uitgangspunt voor veranderingen. Het vormt een vaste basis om verder op te bouwen. Ook is de traditie rijk in zijn meer-stemmigheid. Christenen hebben geprobeerd om in verschillende tijden en verschillende omstandigheden rekenschap af te leggen van hun geloof. Kennis van de traditie bewaart voor de verstarring van het denken.

3.2. De gemeenschap als bescherming

Hoe gaan wij als gemeenschap met veranderingen om? Hoe stellen wij ons op tegenover afwijkende geluiden? Vormen onze kerken een gemeenschap waarin **diskussies** veilig gevoerd kunnen worden? Of wordt, zoals iemand eens formuleerde, het hoofd van iedereen die een afwijkende mening verkondigt afgehakt?

Wie de diskussies in onze pers volgt komt nogal wat verschillen tegen. Ik refereer aan enkele reacties op de in het eerste artikel genoemde veranderingen. De discussie over het 'schokkende interview' in de bundel van het **Paascongres 1993**, werd in *De Reformatie* en het *Nederlands*

Dagblad beheerst gevoerd. Maar het kan ook anders. De reacties op de verandering in de statuten van het *Nederlands Dagblad* leidde daarentegen tot overspannen **reakties**.¹ Ook het artikel van dr. Kuiper over het recente verleden resulteerde in een ongewoon felle **aanval**.² Zo zijn er meer voorbeelden te noemen.

Wat is de achtergrond van de reacties? Waarom reageert de ene beheerst en de andere overspannen? Wat is de intentie van scribenten? Naar mijn oordeel reageren alle scribenten vanuit liefde, liefde tot God, liefde tot de traditie waarin zij staan, en liefde tot de gemeenschap waarin zij leven. Het is belangrijk om dit op te merken. Ik vind ook dat we dit wel eens meer expliciet van elkaar mogen en moeten zeggen. Sommige scribenten reageren beheerst en dragen zo bij tot de discussie. Maar bij andere scribenten proef ik ook angst. Angst voor de veranderingen. Angst dat het goede verloren gaat. Angst staat een evenwichtige reactie in de weg. Zij dragen zo ongewild bij tot polarisatie. En, dat is het ergste, angst leidt tot een reactie waarbij de gemeenschap zijn beschermende **funktie** verliest. De kerk moet ook zorgen voor **veranderaars** en vernieuwers, ook als ze het bij het verkeerde eind hebben. Ik vraag mij in alle eerlijkheid af, of op dit punt de sfeer in onze kerken niet sterk verbeterd moet worden. Als wij – door liefde gedreven – op de bres staan voor de Waarheid zoals die geopenbaard is in Jezus Christus, willen wij dan twee, drie of nog meer mijlen gaan met de ander? Als het gezag van de Heilige Schrift niet in geding is, mogen we dan de confessionele betrouwbaarheid van iemand in twijfel trekken? Uit de recente kerkelijke discussies blijkt, dat de manier van omgang met elkaar in onze kerken op dit punt sterk verbeterd moet **worden**.³ De gemeenschap moet een veilige plaats zijn voor discussies. Onmiskenbaar levert dit een zekere spanning op. Een spanning tussen generaties of tussen mensen van dezelfde generatie. Een spanning tussen veranderaars en zij die niet willen veranderen. Zelfs een spanning tussen hen die bewust of onbewust de grenzen van de traditie ter discussie stellen en hen die vechten voor dezelfde traditie.

In dit kader kan ik er niet omheen om terug te gaan in de kerkgeschiedenis. Het recente verleden laat zelfs nog een slechtere situatie zien met betrekking tot de omgang met elkaar. Wie de trieste gebeurtenissen uit **1967** de revue laat passeren, kan niet anders dan tot de konklusie komen dat de gemeenschap – in zijn totaliteit: ik praat niet over individuele gemeenten – zijn **funktie** als veilige plaats verloren had. Daar waar vertrouwen nodig was, was wantrouwen aanwezig. Daar waar onderlinge steun gegeven moest worden, werd de aanval ingezet. Daar waar aanvaarding in liefde nodig was, ontstond verwijdering in zondige **menselijkheid**.⁴ Dit is juist zo triest omdat in de zestiger jaren over wezenlijke dingen gesproken werd. Dan hebben we elkaar nodig. Dan blijkt of een gemeenschap werkelijk gemeenschap is.

Vervolg op pagina 658

De manier waarop mensen met elkaar omgaan is in sterke mate cultureel bepaald. De Westerse cultuur is wat dat betreft – in vergelijking met de Chinese cultuur – weinig beschaafd. Als er één ding is dat wij als vrijgemaakten van de Chinezen kunnen leren, dan is dat de omgang met elkaar. De Chinees is daarin heel zorgvuldig. De Chinees zal er alles aan doen om de discussie zo te voeren dat de ander zijn integriteit behoudt en zal de ander blijvend met **respekt** en eerbied bejegenen. Zijn gedrag, zijn woorden en zijn handelingen zijn erop gericht om de ander de benodigde eer te geven. En doet hij het een keer helemaal verkeerd? De Chinese cultuur kent allerlei methoden waardoor je iemand zijn eer kunt teruggeven. De Chinees richt zich in zijn handelen op harmonie: het bewaren of herstellen van harmonie. Alle vindingrijkheid wordt gebruikt om een verstoorde harmonie te herstellen. Hiervan gaat een sterk beschermende **funktie** uit voor de gemeenschap, niet alleen in de maatschappij, maar ook in de kerk. In de ogen van de Chinees gaan wij in onze kerken slecht met elkaar om en verstoren wij op botte wijze de harmonie (maar hij zal dat nooit tegen een westerling zeggen!). In zijn ogen wordt de essentie van het gemeenschap-zijn vaak aangetast. In onze kerken besluiten wij een discussie, artikel of brief vaak met – *gemeénde* – broederlijke woorden. Maar deze woorden bereiken ons (haast) niet meer: het kwaad is immers al geschied. Wat onze cultuur betreft: laten wij leren om beter met elkaar om te gaan. Leren: het gaat niet vanzelf. Met dankbaarheid zie ik dat velen in onze kerken wel proberen om een beschermende gemeenschap te vormen. Maar het is ons zeker niet aangeboren. Wij moeten veranderaars en vernieuwers die zorg bieden die ze zo hard nodig hebben. 'Daarom, aanvaard elkander, zoals ook Christus ons aanvaard heeft tot heerlijkheid Gods' (Rom. 15 : 7). De aanvaarding van elkaar vloeit voort uit Christus' aanvaarding van ons.

Potok wijst ons op nog een ding. Elke gemeenschap kent zijn 'vreemde vogels'. Het is een illusie te menen dat een rijke traditie, of een zorgvuldig gepolijste gereformeerde opvoeding, garant staat voor een homogeniteit in de opvattingen. Het is een illusie te menen, dat afwijkende meningen of gedrevenheid tegengehouden kunnen worden. Deze realiteit maakt de verantwoordelijkheid van de gemeenschap om een zorgende omgeving te zijn alleen maar groter.

3.3. De gemeenschap en het omgaan met het onvolkomene

Er is een tweede punt dat ik naar voren wil halen: omgaan met het onvolkomene, menselijk onvermogen. Onvolkomenheid in het denken, spreken en geloven. Onvermogen door menselijke tekortkomingen. Naar mijn mening is het goed als we ons meer bezinnen op dit **aspect**. In de *Heidelbergsche Catechismus* wordt op verschillende plaatsen deze onvolmaaktheid duidelijk gete-

kend. In vraag en antwoord 81 wordt beleden dat het avondmaal is ingesteld voor hen 'die om hun zonden een afkeer van zichzelf hebben en toch vertrouwen dat deze hun om Christus' wil vergeven zijn, en dat ook **de overblijvende zwakheid door zijn lijden en sterven bedekt is**: die ook begeren hoe langer hoe meer hun geloof te versterken en hun leven te beteren. Maar de huichelaars, en zij die zich niet van **harte** tot God bekeren, halen door hun eten en drinken een oordeel over zich' (curs. M.J.V.). In vraag en antwoord 114 wordt beleden 'want zelfs de allerheiligsten hebben in dit leven **niet meer dan een klein begin van deze gehoorzaamheid**, maar wel zo dat ze met een ernstig voornemen niet slechts naar sommige, maar naar alle geboden van God beginnen te leven' (curs. M.J.V.). In de jaren dat ik ouderling mocht zijn, heb ik gezien dat met veel wijsheid in de gemeente met de zwakheid in het geloof van de gemeenteleden werd omgegaan. Al het mogelijke werd gedaan om met het onvermogen en het onvolmaakte op een christelijke manier om te gaan. Deze wijsheid en deze fijngevoeligheid tref ik niet altijd buiten de **direkte** kring van de gemeente aan. Naar mijn inschatting hebben wij de reikwijdte van dit belijden nog lang niet voldoende diep gepeild. Zeker niet als we het toepassen op de kerk.

Terecht wijst H.J.D. Smit er op, dat Schilder in zijn denken over de kerk te veel nadruk legt op het absolute gebod en te weinig de menselijke gebrokenheid in rekening **brengt**.⁵ Terecht wijst B. Luiten in *De Reformatie* op de gevaren van het **perfectionisme**.⁶ Hij werkt dit met name uit naar het leven van de individuele gelovige. Daarvan zegt hij, dat de Bijbel ons nergens belooft dat de gelovige op staande voet volmaakt zal zijn, maar de gelovige heeft wel de belofte dat hij het zal worden. Over de kerk zegt hij niet zoveel. Alleen dat de ware kerk geen volmaakte kerk is. Ik ben met het Smit en Luiten eens. Naar mijn mening gaan we vaak te veel uit van een geïdealiseerd beeld van de kerk. Ook als wij spreken over de drie kenmerken. De Westminster Confessie is hier duidelijker: zij spreekt in art. 25 over meer of minder zuivere kerken. Calvijn geeft ook een indrukwekkend exposé over het onvolkomene in de kerk. Hij schrijft: 'Ja, zelfs zal in de bediening van de leer of der sacramenten enige fout kunnen insluipen, zonder dat die ons van haar gemeenschap behoort te **vervreemden**'.⁷ Calvijn noemt zonde zonde, maar heeft oog voor het onvolkomene en weet daar in barmhartigheid en zachtmoedigheid mee om te gaan. De lezer neme Calvijn er zelf bij. In een samenvatting kan ik de bewogenheid van Calvijn niet weergeven.

Ik heb sterk de indruk, dat wij onder invloed van de laatste twee kerkreformaties verleerd hebben om te spreken over het onvolkomene in het kerk-zijn. Ook in de gesprekken met de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken komt dit naar voren. Zou het gesprek niet veel zinvoller – voor beide kanten – verlopen, als we de vraag stelden: hoe om te gaan met het onvolkomene in het kerk-zijn? Van daaruit kan er ook beter gesproken worden over verschillende geloofs-

praktijken, zorgwekkende publikaties of verschillende 'vleugels'. Volmaaktheid is geen status quo, maar een belofte en een opdracht. Ook hier vloeit de opdracht uit de belofte voort. Wie de brieven van Paulus en de brieven aan de zeven gemeenten in Openbaring leest, kan niet om de onvolmaaktheid van de kerk heen. Maar ook niet om de opdracht heen. De ware kerk kenmerkt zich niet door een volmaakte status quo, maar door 'een klein beginsel van de gehoorzaamheid'. In de toekomst: dan zal alles volmaakt zijn, **wijzelf**, ons geloof en onze kerk. Ik heb wel eens het gevoel dat wij zo sterk op de kenmerken van de kerk focussen, dat het er op lijkt alsof *wij* daarvoor moeten zorgen. Ook dat strijdt met de belijdenis dat het Christus is die zijn kerk vergadert (HC, Zondag 21). Ik wil hier niet de vraag opwerpen hoe volmaakt een kerk moet zijn om waar te heten. Het is niet juist om deze vraag te stellen. De Bijbel doet dat niet en de belijdenis ook niet. Ik belijd met de *Nederlandse Geloofsbelijdenis* dat het onderscheid tussen een ware en valse kerk eenvoudig is vast te stellen (art. 29 NGB). In Taiwan heb ik het lange tijd erg moeilijk gevonden om de vraag te beantwoorden of de Taiwanese en de Amerikaanse kerk die wij bezochten 'waar' waren. In beide kerken troffen wij gelovigen aan, die in Christus 'met een ernstig voornemen niet slechts naar sommige, maar naar alle geboden van God begonnen te leven' (antw. 114 HC). In beide kerken werd Gods Woord gepredikt en werden de sacramenten bediend. Ware kerken? Ja! Onvolmaaktheid? Onzuiverheid? Ja!

Ook in kerkelijk Nederland komt veel onvolmaaktheid aan het licht. In de plaatselijke gemeente. Binnen het kerkverband. In de kerkelijke verdeeldheid. In een situatie van confessionele eenheid en kerkelijke verdeeldheid. Maar ook in het feit dat ware kerken een verband vormen met kerken waarin het Woord van God niet recht wordt gepredikt. Onvolmaaktheid, onvermogen, overblijvende zwakheid. Maar ook dat zal eens verdwijnen. Dan zal alles volmaakt zijn (Op. 21).

3.4. Omgaan met conflicten

Een rijke traditie zou een gemeenschap krachtig moeten maken. Toch heb ik het gevoel dat wij kwetsbaar zijn. Dit komt omdat de gemeenschap onvoldoende als bescherming funktioneert, en omdat de omgang met het onvolkomene niet sterk ontwikkeld is. De kwetsbaarheid komt met name tot uiting in onze omgang met conflicten. De aanwezigheid van de conflicten is inherent aan het menselijk samenleven. Maar het verloop van conflicten is sterk cultureel bepaald. Het verloop van conflicten in de Westerse cultuur is volledig anders dan die in een Oosterse cultuur. In het Westen, en als christenen vertonen wij dat gedrag ook, worden conflicten niet vermeden. Als wij menen in ons recht te staan, dan zoeken we bewust het **konflikt** en snijden allerlei mogelijkheden om escalatie te voorkomen af.⁸ In de Chinese cultuur bijvoorbeeld, is dit anders. Die is gericht op het voorkomen van conflicten. Van kindsafaan wordt de Chinees ge-

traint om de harmonie te bewaren. Dit kan moeilijk gezegd worden van de Westerse cultuur en van onze kerkelijke gemeenschap. Juist omdat we in een verandering-proces zitten, is het van uitermate groot belang om de manier waarop we met conflicten omgaan kritisch onder de **loupe** te nemen.

Een illustratie van het bovenstaande geeft het recente verleden. Wie de nieuw verschenen literatuur over de gebeurtenissen in 1967 leest, kan niet anders dan **konkluderen** dat wij nauwelijks getraind zijn in **konfliktbeheersing**.⁹ De wens van **sommigen** om zo snel mogelijk samen te gaan met de **Geref. Kerken** (syn.) en de wens van anderen om de winst van de Vrijmaking te behouden, heeft geleid tot een gedrag waarbij het **konflikt** niet meer in de hand gehouden kon worden. Het is belangrijk als de gebeurtenissen uit 1967 ook eens vanuit de **konflikttheorie** bestudeerd zouden worden. Zolang het onderzoek naar 1967 zich alleen beperkt tot de confessionele en kerkrechtelijke **aspecten** (zoals neergelegd in de Acta), ontstaat er een eenzijdig beeld dat geen recht doet aan de werkelijkheid. Onze bijdrage aan de escalatie van het **konflikt** is nog nauwelijks onderzocht, laat staan dat we het verwerkt hebben.

4. Slot

In het bovenstaande heb ik geprobeerd om voorzichtig te formuleren. Ik ben me er pijnlijk van bewust dat de taal een moeilijk te hanteren instrument is. Woorden komen vaak anders over dan de auteur bedoeld heeft. Storingen aan de kant van de 'zender' en van de 'ontvanger' spelen een rol. Generalisaties kunnen niet altijd vermeden worden. Ook zal ik hier en daar – onbedoeld – met meer 'zwart krijt' geschreven hebben dan de werkelijke situatie is.

Ik ben van mening, dat we meer aandacht moeten geven aan de manier waarop we met elkaar omgaan. Een gemeenschap die onvoldoende als bescherming **funktioneert**, en die niet goed om kan gaan met het onvolmaakte, is kwetsbaar. Zeker in een situatie waarin veranderingen hun oorsprong vinden zowel binnen als buiten de gemeenschap. Deze kwetsbaarheid uit zich in onvrede, uitingen van grote zorg, het zich-niet-meer-thuis-voelen in de kerk. Dit soort verschijnselen zien we bij degenen die zich met alle macht verzetten tegen de huidige ontwikkelingen, maar ook bij degenen die ze juist willen stimuleren. In een kwetsbare gemeenschap worden veranderingen met name als bedreiging gezien. Veranderingen kunnen en mogen ook geduid worden als uitdaging, als opening voor nieuwe mogelijkheden. Naar mijn mening moeten we elkaar blijven vinden in de gebondenheid aan en de dankbaarheid voor de gereformeerde traditie. Dit vraagt allereerst om persoonlijke beleving van de redding in Christus. Een beleving die leidt tot verwondering: verwondering over de grote daden Gods. Daar waar de verwondering doorbreekt, wordt de gemeenschap vernieuwd. Maar als de verwondering ontbreekt, dan verkrampt zij.

De gereformeerde wereld is aan veranderingen onderhevig. Door onszelf en door de veranderende cultuur worden er **kritische** vragen gesteld aan de traditie. Zowel de vragen als de antwoorden van gisteren staan ter discussie. Dit levert ontegenzeggelijk spanning op. Toch behoeft dit ons niet al te zeer te verontrusten. De gereformeerde traditie mag best **kritisch** 'befragt' worden, zij kan de huidige vragen en discussies best aan.

M.J. Verkerk

² Zo schreef J. Kamphuis in *De Reformatie* (jrg. 67/43, aug. 1992): 'Maar voor het ND is *de kerk van Christus* uit het gezicht verdwenen' (curs. J.K.). H.P. de Roos suggereerde in *Reformanda* (23 okt. 1992), dat het ND aan 'de hoge golven der samenleving meer betekenis toekent dan aan het simpele belijden van Gods Woord'.

³ Zo schreef dr. W.G. de Vries in het Jaarboek voor de Gereformeerde Kerken 1993 over 'een aanval op de Vrijmaking als acte van trouw' en over 'de taal van de **Open Brief**'.

⁴ Dit wordt geregeld gesignaleerd. Zie bijv. H. Hoksbergen, *Nederlands Dagblad*, 26-02-1993, en J. Hoogland, *Bij de Tijd*, 1e jrg. no. 1, p. 16 e.v. en 1e jrg. no. 3, p. 22.

⁵ Het slechte klimaat in onze kerken in de zestiger jaren blijkt uit haast alle publikaties. Zie bijv. J. Kamphuis, *Verantwoording van een keus, Anno Domini 1967*, Oosterbaan & Le Cointre, 1967; W.G. de Vries, *De Vrijmaking in het vuur*, Woord en Wereld, 1990; W.G. de Vries, *Welke kerk ging stuk?*, Woord en Wereld, 1993; G. van den Brink en H.J. van de Kwast, *Een kerk ging stuk*, Buijten & Schipperheijn, 1992; A.J. Moggré, *Kinderen van één Vader*, Van den Berg, 1992. Zie ook de scriptie van L. Drint over de zaak ds. A. van der Ziel (*Nederlands Dagblad*, 27-02-1992).

⁶ H.J.D. Smit in K. Schilder, *Aspekten van zijn werk. Onder redactie van J. Douma*, C. Trimp en K. Veling, 1990, De Vuurbaak, Barneveld.

⁷ B. Luiten, *De Reformatie*, jrg. 67, no. 8 en no. 9.

⁸ *Institutie*, boek IV, hfd. I, par. 12. Zie ook par. 13 e.v.

⁹ Vgl. de GMV-bundel *Fair vechten, kan dat?*, 1992.

¹⁰ Zie W.G. de Vries (1990, 1993), A.J. Moggré (1992). G. van den Brink en H.J. van de Kwast (1992).

WOORD EN WERELD

Confessie of champagne

over confessionele politiek, door drs. B.P. Hagens

Een cahier geschreven vanuit de zorg dat een groter wordende afstand tussen kerk en politieke partij op termijn schadelijk is voor de politieke boodschap.

Bent u nog geen abonnee? Bestel dan spoedig!

Scholma Druk, telefoon 05900-13636

BIJBELSE VROOMHEID

*De kerk, zo lijkt het, kan de eigentijdse vragen niet aan. Zij heeft zelf, naar het schijnt, haar inspiratie verloren en weet anderen niet meer te boeien. Heb je haar werkelijk nodig om tot een welbewust en verwarmend geestelijk leven te komen? Het dogma stelt teleur, omdat het misschien wel een antwoord geeft op de vragen van het verstand, maar de vragen van het hart onbeantwoord laat. Het is onze overtuiging, dat bij het zoeken naar levens-echte, authentieke vroomheid de **Schriften** ons de weg wijzen. Onze eigen tijd laat een omslag zien, waarin oude vragen op een geheel nieuwe manier worden gesteld. De antwoorden in dit boek roepen ons terug tot de Schriften zelf, maar niet minder tot wat generaties voor ons hebben ontvangen en verwerkt van de menigerlei genade van God. Ook herinneren zij ons aan de grote betekenis die vroomheid naar de Schriften blijft hechten aan de kerk, als gemeenschap der heiligen en aan het belijden, ofwel het dogma van de kerk, waarin wezenlijke dingen zijn gezegd over de meest wezenlijke relatie die in de spiritualiteit aan de orde komt: die tussen God en de mens.*

Aldus de inleiding van het verzamelwerk *Spiritualiteit*, dat onder redactie van prof. dr. W. van 't Spijker vorig jaar verscheen bij De Groot **Goudriaan** in Kampen. Een reeks auteurs schrijft over de bijbelse gegevens, de geschiedenis en verschillende thema's van geestelijk leven vroeger en nu. De redacteur zelf tekende voor een belangwekkende tussenbalans en voor de epiloog, waarin de band tussen Heilige Geest en geestelijk leven wordt besproken.

Het boek telt 480 bladzijden en kost bijna honderd gulden, maar biedt dan ook een vrijwel allround overzicht van de verschillende aspecten van spiritualiteit en dat bekeken door gereformeerde bril. De moeite van het lezen waard dus. In dit artikel licht ik er enkele elementen uit.

Vroomheid in het Oude Testament

Dr. M.J. Paul brengt de oudtestamentische vroomheid in kaart. Hij signaleert een sterke historische gerichtheid: de mens leeft tussen schepping en voleinding. Daarin heeft iedereen een eigen plaats. God maakt zich steeds weer bekend als de machtige en persoonlijke God.

met je hele leven tonen wie je dient

Zijn openbaring vraagt luisteren en gehoorzamen: tonen met je hele leven wie je dient. Die dienst heeft betrekking op de hele werkelijkheid: alles heeft met God te maken. De dienst van God geeft blijdschap en troost. Dat wordt geuit in lof, dank en aanbidding. De oudtestamentische vroomheid is zowel individueel als collectief. De 'vreze des Heren' is een persoonlijke zaak, maar wordt beleefd in de verbanden van de volksgemeenschap. Daarbij kijkt men uit naar de verwerkelijking van het volle heil.

Het Nieuwe Testament

Over vroomheid in het Nieuwe Testament schrijft dr. A. Noordegraaf. Christus als 'leidsman en voleinder van het geloof' laat telkens weer zien, dat vroomheid alles te maken heeft met een leven uit de Schriften. De nieuwtestamentische gelovige vindt het middelpunt van zijn vroomheid in de relatie met Jezus Christus, door Wie we tot de Vader komen. Het kennen van Christus is een ontmoeting van Hem in liefde, waardoor een echte verbondenheid met Hem ontstaat.

de vroomheid is kerkelijk bepaald

Deze nieuwtestamentische vroomheid is kerkelijk bepaald. De individu heeft zijn plaats in de gemeente. Daar wordt het geloof beoefend. Daar wordt de omgang met God beleefd. Daar zijn wij gegeven aan elkaar.

In deze vroomheid gaat het om de praktijk der godzaligheid midden in het concrete leven, waarbij de eredienst het brandpunt vormt.

Nooit staat de vrome mens in het middelpunt. Leven uit Gods beloften en naar Zijn geboden betekent dat Christus centraal staat.

De evangelischen

De volgende hoofdstukken gaan onder meer over de vroege kerk, de Middeleeuwen, Luther, Calvijn, Piëtisme en Puriteinen, Bavinck, Kuiper en Schilder, de evangelischen en de charismatici.

De spiritualiteit van de evangelischen wordt beschreven door prof. dr. K. Runia. Er zijn een aantal raakvlakken tussen de evangelische benadering en de gereformeerde traditie. Maar ook zijn er diepgaande verschillen: Allereerst in de *omgang met de Schrift*. De Bijbel wordt als het gezaghebbend woord van God aanvaard. Maar de omgang met de Schrift is nogal eens erg *individualistisch*. De Bijbel wordt primair gezien als het boek waardoor God mij persoonlijk aanspreekt. Maar: de gemeenschap gaat aan de persoon vooraf. Bij het samen horen gaat het om het samen verstaan!

Een tweede punt betreft de leer van de genade. De nadruk ligt wel heel sterk op het *persoonlijke* van het heil. Maar dit persoonlijke behoort toch in een breder verband te staan: God sluit een *verbond*, waarin het Hem altijd gaat om het individu, maar dan in de context van de *verbonds-*

gemeente. Vervolgens is daar de *kerk* als gemeenschap der heiligen. Zij is niet een optelsom van losse gelovigen of resultaat van het vrijwillig bij elkaar komen van de wedergeboren gelovigen. In de eerste plaats en ten diepste is zij het lichaam van Christus, waarvan de gelovigen levende leden zijn. Daarom heeft de Reformatie altijd vastgehouden aan de *kinderdoop*, terwijl veel evangelischen daar moeite mee hebben.

Vaak valt ook zoveel nadruk op de eigen *menselijke geloofsbeslissing* dat er te weinig oog is voor de *goddelijke verkiezing*. Veel evangelischen zijn dan ook meer Arminiaan dan Calvinistisch.

Het accentueren van *wedergeboorte en bekering* en het *werk van de Heilige Geest* kan makkelijk leiden tot een *subjectivisme*, waarbij het vooral om de eigen *ervaring* gaat. Maar ons geloof berust niet op onze eigen ervaringen, maar op de *beloften* van God.

Tenslotte wordt er zoveel accent gelegd op de *heiliging* dat de gelovigen aan allerlei wettische voorschriften moeten voldoen, als het goed is.

Streven naar de gaven van Gods Geest

Op vergelijkbare gronden komt dr. L. Floor tot een afwijzing van de zogenaamde *charismatici*, mensen die menen, dat de kerk dood is. Volgens hen is daar geen werkelijk geestelijk leven. De kerk heeft gebrek aan geloofservaring, een ervaring van de persoonlijke tegenwoordigheid van de Heilige Geest in de harten der gelovigen. Met het gewone geloofsleven mogen we niet tevreden zijn. We moeten streven naar een buitengewone beleving van de krachten en gaven van de Heilige Geest. Daarbij kent men een duidelijke afkeer van de leer en ook de Bijbel raakt op de achtergrond. Alle aandacht gaat uit naar de mens en zijn subjectieve religieuze ervaring.

de ervaring is vrucht van het geloof

Nu heeft de ervaring wel een wettige plaats in ons leven, maar dan als vrucht van het geloof en niet in de plaats van het geloof. De charismatici maken de Heilige Geest los van Christus en van Zijn Woord. Christus is eigenlijk niet meer dan de toegang tot de Geest. In de Bijbel is het echter juist andersom: de Geest bindt ons aan Christus.

Ons geestelijk leven en de Heilige Geest

In het slotartikel verbindt Van 't Spijker ons geestelijk leven met de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. De drieënige God komt zelf naar ons toe. Ons geestelijk leven kent daardoor een verscheidenheid die het bewaart voor eentonigheden eenvormigheid.

De Geest plaatst ons in de goede verhouding tot God de Vader, die de Schepper is van de wereld en van ons. In de herschepping wordt de schepping dan ook niet buiten spel

gezet. Een herschapen mens leert zich pas goed kennen als schepsel. Bij zo'n geestelijk leven hoort dan ook aandacht voor de schepping, voor het milieu en voor ons lichaam.

Door de invloed van de Geest worden we '*geestelijke mensen*'. De geestelijke mens **krijgt** een christelijke manier van *denken*. De scheppingsgaven worden geheiligd, zodat we de dingen goed **kunnen** onderscheiden en tegen elkaar afwegen. Door toenemende verheldering van inzicht worden we in staat gesteld te weten waar het op aankomt. Naast deze geestelijke manier van denken **krijgt** de geestelijke mens ook een christelijke *wil*. Ook op het terrein van het *gevoelsleven* voltrekt zich een geestelijke **vernieuwing**. Dat alles is, zolang we op onze pelgrimstocht zijn, veelal verborgen: verborgen in God, volkomen veilig, maar ook niet goed te omschrijven.

In de Apostolische Geloofsbelijdenis spreken we in één adem over ons geloven in de Heilige Geest en ons geloven over *de kerk*. Velen beleven hier een tegenstelling, maar van een werkelijke tegenstelling is toch geen sprake!

onderhouden. Zo kan het kerkbegrip een geestelijke zaak blijven. En kan de belijdenis van de Geest een kerkelijke aangelegenheid blijven. De weg van de Geest is voor ons in de meeste gevallen de weg van de kerk, waarin het heil wordt verkondigd, en het geloof als een door het Woord bemiddelde zaak wordt beoefend.

Ook voor onze persoonlijke geloofsbeleving is het goed dat we staan in de gemeenschap met anderen, de *gemeenschap der heiligen*. In die gemeenschap wordt ons geloof gewerkt en kan het groeien, wordt het **zonodig** ook gecorrigeerd: wij mogen elkaar opscherpen in de onderlinge liefde.

Bij die ervaring van het geloof proeven we iets van de eeuwige vreugde. Dit maakt in de moeite de dingen anders en plaatst het leven bij alles wat er is en niet is, in het teken van de dankbaarheid. Een dankbaarheid die we tot uiting brengen in het lied, waarin we aan de toekomst reeds nu stem geven.

Prachtige gedachten, die boeiende perspectieven bieden!

G.J. van Middelkoop

de Geest bewaart ons door de kerk bij het geloof

Staande in het geloof in de Geest beleven wij, dat Hij het is, die ons door de kerk bewaart in het geloof, in de vroomheid, in de hoop en in de liefde. In de Nederlandse Geloofsbelijdenis spreken we over de ware religie, die door het middel van een goede kerkelijke structuur wordt

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPEM

Vandaag besteden we aandacht aan 1 serie boeken:

DE RIJKDOM VAN DE HEIDELBERGSE CATECHISMUS
van ds. A.J. VAN ZUIJLEKOM

We achten deze serie bijzonder waardevol voor gebruik in het gezin, bij voorstudie over de vele onderwerpen die de Catechismus behandelt. De 6 delen kosten f 19,75 per deel, maar bij aanschaf van de gehele set betaalt U slechts f 99,00. Beslist de moeite waard, vinden wij.

ALS BELIJDENISGESCHENK ZEER GESCHIKT.

G. Riemer, Boekverkooper te Ermeloo
Stationsstraat 131, 3851 ND Ermeloo / Tel: 03417 - 52405 / Fax: 03417 - 51394
Boekhandel Ben Doornbos
Oude Kijk in 't Jatstraat 71, 9712 EE Groningen / Tel: 050 - 134041 / Fax: 050 - 187210

'DOOR ER ZO IN TE DUIKEN, GROEIDE IK MET DE KERKEN MEE'

Interview met Mieke Brink-Blijdorp –

Als er een nieuwe biografie van de gereformeerde kerken op de markt komt, dan is dat spannende lectuur. Geeft het boek een eerlijk beeld van de eigen geschiedenis? Wordt er nog een hand uitgestoken naar de Nederlands Gereformeerden? Hoe taxeert de auteur de toegenomen 'pluriformiteit in eigen kring'? Hoe betrokken is zij bij de ontwikkelingen in haar kerk?

Mieke Brink-Blijdorp (1954) heeft vier jaar gewerkt aan haar boek **Nieuwe Nederlandse kerkgeschiedenis II**. Ze geeft daarin een beeld van de ontwikkelingen in onze kerken vanaf de vrijmaking. Het boek is het tweede deel van de bewerking van **Nederlandse kerkgeschiedenis na 1945** van ds. C.G. Bos en het is geschreven in opdracht van de vrouwen- en mannenbond.

Een gesprek met Mieke Brink over verbond, t.v., het lef om conservatief te zijn en twijfels in 1994. Tussen bloei en zorg.

Een nieuw boek?

Wie het werk van C.G. Bos kent, zal veel daarvan in het boek van Mieke herkennen. Toch is haar hand op elke bladzijde nadrukkelijk aanwezig. Waar ds. Bos soms stevig uithaalde, daar geeft Mieke rustig de verschillende standpunten weer.

Opvallend is wel, dat haar evaluatie vaak parallel loopt met die van Bos. Zij heeft bij voorbeeld weinig goede woorden over voor het Akkoord van Kerkelijk Samenleven, de Nederlands gereformeerde variant op de kerkorde (102).

Nieuw is een uitgebreide schets van het kerkelijk leven binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken. Verder

maken namen als *Reformanda*, *Nader Bekeken* en *Bij de Tijd* duidelijk, dat de tijd niet stil gestaan heeft. Dat het boek echt heet van de naald komt, blijkt uit het noemen van gesprekken die op landelijk niveau met de Nederlands Gereformeerde Kerken gestart zijn (21 februari 1994!).

Toch is niet alles nieuw onder de zon. In de inleiding stijgen vertrouwde klanken op: 'Wat een weelde is het om gereformeerd te zijn!'

'ik denk dat ik meer het lef had om conservatief te zijn'

Bewerking

Naar het oordeel van de Bond was het boek van C.G. Bos aan een stevige bewerking toe. In de jaren tachtig was er al een *update* bij het boek verschenen, waarin de nieuwste ontwikkelingen doorgegeven werden. De laatste jaren zijn daar zo veel zaken bij gekomen, dat de bonden besloten het hele boek te bewerken. Het eerste deel geeft een beeld van het reilen en zeilen van de grote kerken in Nederland. Het boek van Mieke beperkt zich tot de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Vanuit deze optiek komen de Nederlands Gereformeerde Kerken (de breuk) en de Christelijke Gereformeerde Kerken (de samsprekingen) in beeld.

Ds. Bos had zelf al de eerste hand gelegd aan een herziening, maar heeft dat project niet kunnen afmaken. Mieke Brink-Blijdorp heeft zijn taak overgenomen en er met grote ijver aan gewerkt. Vier jaar lang dook zij in oude Reformaties, boeken, synoderapporten en acta. 'Het was heel mooi werk. Een zomer lang heb ik alle oude Reformaties uit de tijd na de oorlog zitten lezen. Je ziet dingen die later strijdpunten worden, opkomen. Door er zo in te duiken, groeide ik met de kerken mee.'

Lesgeven

Mieke Brink werd in 1954 geboren in Rotterdam. Na het

gymnasium begon zij in 1971 aan haar theologie studie in Kampen, als eerste vrouwelijke student. 'Ik wilde graag les gaan geven. Eerst had ik het plan om klassieke talen te gaan studeren, omdat ik graag met kleine klassen wilde werken. Uiteindelijk heb ik, op advies van mijn leraar Van Middelkoop, gekozen voor het godsdienstonderwijs. Daarom ben ik naar Kampen gegaan.'

Na de studie gaf zij les in Meppel en Rotterdam. Daarnaast werkte zij ook langere tijd aan de opleiding M.O.-theologie van de Evangelische Hogeschool. In 1990 stopte zij aan de scholengemeenschap in Rotterdam. Vanaf 1981 heeft Mieke haar **weektaak** gecombineerd met lesgeven aan de zaterdagopleiding voor gereformeerde godsdienstleraren in Zwolle. Dit zaterdagbaantje heeft ze nog steeds. In de week zorgt Mieke voor haar twee jonge dochters. De **lap-top** in de huiskamer verraadt dat er tussen de bedrijven door veel geschreven wordt. Haar laatste boek is net verschenen. Uitgeverij **De Vuurbaak** bundelde de meditaties uit de rubriek 'Voetlicht' (ND) in **Open je hart**.

'don zie je soms, dat zo'n leven open gaat'

De erfenis van ds. Bos

Tegen het boek van Bos heeft Mieke weinig inhoudelijke bezwaren. Zelf heeft zij het altijd met plezier gebruikt bij de voorbereiding van haar lessen. De meeste conclusies van Bos deelt zij. 'De hoofdlijn, waar het in de jaren zestig om draaide, was het handhaven van de belijdenis.'

De scherpe kantjes zijn wat afgezwakt en Mieke heeft geprobeerd om de verschillende kanten van bepaalde kwesties duidelijker uit te laten komen. Een belangrijk verschil is ook het niveau. 'In mijn godsdienstlessen vond ik het altijd een uitdaging om moeilijke dingen eenvoudig uit te leggen. Van die ervaring heb ik gebruik gemaakt bij het schrijven van dit boek.'

In je boek ga je uitgebreid in op allerlei strijdvrage, b.v. het verschil in visie op de vrijmaking: reformatie of broedertwist. In dit voorbeeld concludeer je, dat het een werk van de Here was. Waarom moeten wij in 1994 nog in deze dilemma's kiezen?

'We moeten de Here prijzen om zijn daden in de geschiedenis. De vrijmaking is door betrokkenen ervaren als een bevrijding die de Here gaf, en dat is het ook!'

Hoe leg je aan kinderen de betekenis van de vrijmaking uit?

'Op school heb ik de kinderen altijd verteld, dat God van ze houdt omdat ze verbondskinderen zijn. Dat dit niet afhangt van hun prestaties of hun wedergeboorte. Als leer-

lingen dat konden nazeggen, dan legde ik uit dat ze daarmee typisch vrijgemaakt dachten. Vervolgens probeerde ik duidelijk te maken, waar de strijd om de doop dan over ging.

Ik heb ervaren, dat jongeren het vaak moeilijk vinden om van **harte** te geloven, dat God echt van ze houdt en hun zonden vergeeft. Achter die moeite zitten vaak geloofsproblemen. Je kunt niet geloven, dat God je accepteert.

In de puberteit zitten jongeren boordevol goede vooremens, maar ze stellen zichzelf daarin vaak **teleur**. Als je dan aan de kinderen vertelt, dat God je in Christus echt vergeeft en dat dit niet afhangt van jouw prestaties, dan zie je soms, dat zo'n leven open gaat. Dat vind ik het mooie van het verbond, die volledige liefde van God.'

Is het geen probleem, dat het woord 'verbond' voor velen een cliché is?

'Ik heb geprobeerd om die woorden zelf te doordenken. Wat wordt bedoeld met 'verbond' en 'ware kerk'? Toen ik ging zien wat het verbond inhield, was dat voor mij een openbaring. Het woord kan inderdaad zo makkelijk een kreet of een cliché worden. Daarom is het zo belangrijk, dat elke generatie hier opnieuw begint. Je moet er zelf doorheen gaan.'

'Nederlands Gereformeerd'

Een groot deel van het boek beschrijft de gebeurtenissen rond de 'buitenverband-kwestie'. Mieke oordeelt, dat de strijd in hoofdzaak ging om het behoud van de goede leer en het kerkverband. In haar 'balans' geeft ze aan, dat de latere 'binnenverbanders' daarin een goede strijd gestreden hebben.

Zelf heeft zij de breuk niet bewust meegemaakt, omdat de kwestie nauwelijks speelde in de gemeente waar haar vader predikant was. Met de gevolgen werd zij pas in 1971 geconfronteerd toen zij in Kampen ging studeren. Deze afstand vindt Mieke voor het beschrijven van de jaren zestig een voordeel. Niet gehinderd door persoonlijke grieven kon zij zich op de 'zaak' richten.

Ik mis in je boek een sfeertekening van de jaren '60. Je schrijft niet over persoonlijke verhoudingen die in die tijd grondig bedorven waren.

'Hoe zou je de sfeer nu eerlijk kunnen beschrijven? Verschillende bronnen geven verschillende visies op de sfeer. Zo is er vaak geklaagd over de hardheid van de binnenverbanders. Als je de bronnen leest, dan gaan de buitenverbanders hier ook niet vrijuit.

Ik vind het **belangrijk** om een zakelijke analyse te geven over de hoofdzaken. Het hoofdpunt was de strijd om de belijdenis. Als je **zo** naar de geschiedenis kijkt, dan kun je mensen ook aanspreken op hun keuze. De vraag is dan, of je de Here hebt gevolgd waar Hij je wilde hebben. Je kunt je dan niet verschuilen achter keuzes van leiders.

Dat betekent niet, dat er niet meer gesproken moet worden over de fouten en de ruzies van toen. Als er mensen in die tijd onheus bejegend zijn, dan moet daar in plaatselijke samensprekingen vergeving voor gevraagd worden.'

Je noemt in je boek voortdurend het gezag van de belijdenis. Verval je zo niet in een soort confessionalisme?

'Als puber hebben ze mij het nut van de belijdenis nooit echt duidelijk kunnen maken. Toch heb ik mij er niet sterk tegen verzet. Dat wil niet zeggen, dat wij thuis als **kinderen** onkritisch waren. Bij sommige van mijn broers en zussen stond het lef om kritisch te zijn hoog aangeschreven. Ik heb zelf nooit zo'n **kritische** houding gehad, ik denk dat ik meer het lef had om conservatief te zijn. Ik heb zelf veel nagedacht over de 'gereformeerde clichés'. Voordat ik godsdienst ging geven, ben ik door de tekst van de belijdenis gekropen en heb me die eigen gemaakt. Je merkt dan ook, dat de belijdenis een steun is bij het lezen van de **hele** bijbel. Als je niet weet wat de leer van de bijbel is, dan steken allerlei dwalingen makkelijk de kop op. Juist in een gesprek over het geloof is het belangrijk, dat je de hele boodschap van de bijbel serieus neemt.'

De strekking van je oordeel over de Nederlands Gereformeerde Kerken is, dat de Schrift en de belijdenis daar niet veilig zijn. Hoe kijken Nederlands Gereformeerden tegen je boekje aan?

'Het is allemaal wel waar, maar het is zo typisch vrijgemaakt. Dat was het oordeel van de predikant die de hoofdstukken over de Nederlands Gereformeerden gelezen heeft.'

Mieke denkt, dat haar boek toch een bijdrage kan leveren aan een gesprek over eenwording. Omdat het een zakelijke geschiedsschrijving is, komen alleen hoofdpunten naar voren. In het gesprek over het verleden kan men dus weten, waar men het over heeft. Zonder de geschiedenis over te doen, is het wel belangrijk, dat men elkaar op deze hoofdpunten vindt: willen beide partijen zich in alles houden aan de Schrift en de belijdenis? Wat doet men met predikanten die hier van afwijken?

Vanuit verschillende hoeken komt de waarschuwing dat wij de Nederlands Gereformeerden nog links zullen inhalen. Wijzen recente discussies over de historische betrouwbaarheid van de bijbel in Groningen niet in die richting?

Op deze vraag reageert Mieke emotioneel. Volgens haar zou een discussie over de betrouwbaarheid van de Schrift kunnen uitlopen op een kerkscheuring. Toch heeft zij de overtuiging dat het niet zo'n vaart zal lopen. De vrijgemaakte kansels zijn vrij van dit soort ideeën. Zelf denkt

ze, dat achter veel **kritische** vragen van studenten over de Schrift ongehoorzaamheid schuilt. 'Je kunt proberen om je achter rationalistische **kritiek** te verschuilen, omdat je gewoon niet op de knieën wilt. Een grondhouding van vertrouwen op Gods woord, dat vind ik belangrijk.'

'Een grondhouding van vertrouwen op Gods woord, dat vind ik belangrijk'

Leer en leven

De laatste hoofdstukken van het boek zijn gewijd aan de ontwikkelingen op het gebied van zending, contacten met andere kerken en het organisatieleven.

Naast veel positieve waardering, waarschuwt Mieke voor een schaduwzijde van het georganiseerde leven. Gemakzucht, formalisme, een slordige levensstijl, wereldmijding en zelfzucht kunnen toeslaan als we deze organisaties te vanzelfsprekend gaan vinden. We zoeken elkaar dan wel op, maar spreken elkaar niet meer aan op verkeerd gedrag. Of we proberen de wereld buiten de deur te houden, door confrontaties uit de weg te gaan. In zo'n situatie is haar devies: 'Reformatie moet steeds doorgaan!' (181)

Wat bedoel je met vervlakking in levensstijl?

'Ik denk aan het hangen voor de **t.v.**, het je laten vermaken. Alle creativiteit kan zo uit een gezin verdwijnen. Op school zie je het bij sommige brugklassers. Met de ogen half dicht **kijken** ze de wereld in. Ze hebben alle nieuwsgierigheid en openheid verloren, omdat ze helemaal vol zitten met onverwerkte indrukken van de **t.v.**

Materialisme en de seksualiteit zijn ook terreinen waarop we kunnen verslappen. Als dat gebeurt, als we b.v. overdaad heel gewoon gaan vinden, dan hebben we een aantal gebieden geïsoleerd van het dienen van de Here. Het is gevaarlijk als mensen in de gemeente rustig meehobbelen met zo'n vervlakking. Officieel hebben wij geen grote 'rand', maar in de praktijk groeit hij.'

Kan hier wat aan gedaan worden?

'Soms denk ik wel, dat het goed zou zijn als we onze eigen scholen weer zelf zouden moeten betalen. Dan moeten we weer offeren voor ons geloof en worden we weer voor keuzes gesteld. Maar misschien gaan we het dan weer in de goede werken zoeken.'

De 'botte bijl' is hier trouwens geen geschikte methode om mensen weer te motiveren. Ik denk dat het belangrijk is om het evangelie van de genade zo te vertellen, dat de mensen daardoor gelokt worden.

Het liefst zou ik willen, dat mensen weer gaan lezen, en bewuster met het geloof bezig zijn. Ook in preken moeten we God in de ogen zien. De dominee moet duidelijk ma-

ken, dat God echt een Persoon is en dat het geloof in het dagelijks leven staat. Als de geschiedenissen uit de bijbel sprekend verteld worden, dan kunnen wij het meebelevan en zo delen in de verbazing en de verwondering van hen die het meemaakten.'

Pluriformiteit

Nieuw in de gereformeerde wereld is het groeiend aantal bladen. Achter die bladen ligt verschil in opvatting over de kerk, de samenwerking met gelovigen uit andere kerken en praktische kwesties (197). Bestaat hier gevaar voor polarisatie? Mieke stelt ons in haar slothoofdstuk gerust: binnen de gereformeerde kerken wordt geen ruimte gegeven aan Schriftkritiek. Toch bestaat er wel degelijk gevaar voor 'partijenschappen'. De eenheid in de kerken kan alleen bewaard blijven, als de eenheid in Christus en de leer van de Schriften (de belijdenis) de samenbindende faktor blijft.

Hoe denk je zelf over stromingen binnen de gereformeerde kerken?

'Het kan fout gaan. Als symptoom daarvan zie ik het uitengroeien in levensstijl. Toch zou je van alle bladen kunnen zeggen dat ze een reactie zijn op deze verslapping. Dat er verschil in taxatie is, vind ik niet erg, zolang het maar niet in de sfeer van de leer komt. Aan *Bij de Tijd* erger ik me als zij negatief schrijven over de synode. Wat ik wel heel positief vind, is de aandacht die zij geven aan de geloofsopvoeding.'

Als je zelf een herdenking van de vrijmaking mocht organiseren, wat stond er dan op het programma?

'Ik zou mensen uitnodigen, die het zelf hebben meegeemaakt. Zij zouden de geschiedenis mogen vertellen. Ook vind ik het verbond een van de mooie dingen, waarover gesproken moet worden. Ook voor nu is het belangrijk, dat kinderen merken dat God echt iets aan ze belooft.'

J.H.Smit

N.a.v.: C.G. Bos en W.A.E. Brink-Blijdorp, *Nieuwe Nederlandse kerk-geschiedenis II*, Barneveld, De Vuurbaak, 1994.

Tailor John

Groothandel in confectie
Specialist in kookkleding (kostuums en smokings vanaf f 298,-)
Vraag vrijblijvend een offerte aan bij:
TAILOR JOHN, Marsweg 35, 8013 PE Zwolle,
telefoonnr. 038-600825, fax 038-600599.

Vrouw en schepping

Psalm 104 vertelt ons, dat het de Heilige Geest is Die het aangezicht van de aarde vernieuwt. De *Raad van Kerken in Nederland* heeft daar een heel bepaalde visie op: Gods Geest zou dit doen door de inzet van mensen voor gerechtigheid en vrede en heelheid van de schepping.

Daaraan zou dit jaar ook in een *Pinksterwake* weer aandacht gegeven moeten worden. Speciale aandacht moet daarbij geschonken worden aan wat vrouwen meemaken en ervaren. Over deze bijzondere opvattingen lezen we in het *Oecumenisch Bulletin* van de Raad van april 1994:

De Raad van Kerken in Nederland heeft indertijd besloten de kerken op te wekken in de week voor Pinksteren een gebedsdienst of wake te houden voor gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping. Op Pinksteren 1988 begon het conciliair proces, op Pinksteren 1989 werd de Europese Oecumenische Assemblée in Bazel over 'Vrede en Gerechtigheid' gehouden. De pinksterwake is een uitvloeisel van Bazel. Vanuit het toen opgezette Europese Netwerk voor JPIC worden ieder jaar dan ook liturgische aanwijzingen gegeven. Maar vooral ook inhoudelijk heeft het zin rond Pinksteren te herinneren aan de opdracht die het conciliair proces ons heeft opgelegd. Het is de Heilige Geest die het aangezicht van de aarde vernieuwt (zie Psalm 104).

Dit jaar wordt door het Europese Netwerk de suggestie gedaan speciaal stil te staan bij het Oecumenisch Decennium Kerken Solidair met Vrouwen. Uiteraard blijft de bezinning op en het gebed voor gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping centraal staan. Bijzondere aandacht zou echter gegeven kunnen worden zowel aan het specifieke lijden dat de aantasting van de schepping vrouwen toebrengt als aan de bijdrage die vrouwen leveren bij de inzet voor gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping. Vrouwen zouden bij de pinksterwake kunnen vertellen wat zij meemaken of zelf ervaren.

De psalm van de pinkstenvake zou Psalm 67 of Psalm 85 kunnen zijn. Het Europese Netwerk geeft een aantal schriftlezingen voor de week voor Pinksteren waarin de inzet van vrouwen naar voren komt. Richteren 4 : 4-9, Spreuken 31 : 1-9, Genesis 17 : 15-22, Exodus 1 : 15-21, Johannes 11 : 19-27, Mattheus 26 : 6-13, Lukas 1 : 39-45. Voor de pinksterwake zelf zou men kunnen kiezen voor Lukas 1 : 46-55, de lofzang van Maria.

Vis of visie?

De Hervormde synode besteedde aandacht aan de Europese integratie. Wat kan en moet die inhouden? Er wordt wel veel onderhandeld over vis, maar zonder visie. De Hervormde Raad voor Overheid en Samenleving werkt aan een rapport *Hart en Ziel voor Europa?* Drs. A.M. Oostlander, lid van het Europees Parlement, schreef daarover in het *Centraal Weekblad* van 22 april 1994. Ondanks enkele kritische noten aan het adres van wat hij 'klein-confessioneel' noemt, een belangrijk stuk. Enkele passages:

Het protestantisme heeft niet alleen een geloofsleer voortgebracht, maar ook een visie op de plaats van de mens in de sa-

menleving, de taak van de staat, de betekenis van de arbeid, de kunst etc. Het calvinisme is zelfs heel uitdrukkelijk bezig geweest met politieke vragen. Voor het katholicisme kan hetzelfde worden opgemerkt. Het valt ons in Nederland niet zo op omdat we eraan gewend zijn en omdat anderen vaak heel wat overgenomen hebben. Het lijkt dan net alsof die specifieke bijdragen 'algemeen menselijke' inzichten zijn. Kom je als protestant in het Europese milieu terecht, dan merken de collega's terdege dat je uit een zeer protestants klimaat komt. Dat wordt gewaardeerd, men verwacht een eigen inbreng van ons.

De voorzitter van de Europese Commissie, **Jacques Delors**, heeft bij de kerken ooit erover geklaagd dat het Europa aan een hart en een ziel ontbreekt. In katholieke **kring** zijn over dat thema diverse conferenties gehouden. In aansluiting aan de sociale encyclieken hebben de katholieken een idee over het **supranationale** Europa en de verdeling van verantwoordelijkheden over diverse bestuurslagen. Het waren katholieke staatslieden die op het idee kwamen een Hoge Autoriteit voor Kolen en Staal te stichten. Van protestantse zijde is op de oproep van Delors nog niet veel respons gekomen.

De Raad voor Overheid en Samenleving van de Hervormde Kerk (ROS) heeft echter onlangs het spits afgebeten. Er is daar een gedegen rapport **Hart en Ziel voor Europa?** in de maak. De hervormde synode heeft over een eerste versie een discussie gevoerd. Hier hebben we dan eindelijk een proeve van een protestantse visie op de **ontwikkelingen** in Europa. **Produkt** van protestants-politieke bezinning, zou ik zeggen. Dat een kerkelijke raad het voortbrengt is prima, het had ook in een politieke denktank kunnen gebeuren. Zeer terecht wijst de Raad de gedachte af dat het hier over een 'theologie betreffende Europa' zou gaan. De nota wil gewoon 'evangelie en cultuur met elkaar confronteren, in de verwachting dat dit vernieuwend zal werken op zowel kerk en geloof als op de samenleving'. Als die confrontatie in een christelijk georiënteerde politieke denktank plaatsvindt, dan is dat in de hoop dat de partij en haar politiek handelen vernieuwd zal worden. Voor mij heel herkenbaar.

De ROS behandelt de Europese Integratie, maar ook de ontwikkelingen in Centraal- en Oost-Europa. Om met dat laatste te beginnen, het rapport geeft een zeer **kritische** beoordeling van het gedrag van de Wereldraad van Kerken tijdens de Koude Oorlog. Deze heeft zich veel te zeer afhankelijk getoond van de door communistische regeringen gedomineerde kerkleiders. Daardoor liet men de verdrukte gelovigen en predikanten in de steek. De ROS vergeet niet erop te wijzen dat de lid-kerken het niet veel beter deden. Geconcludeerd wordt dat de oecumene met dat andere Europa vanaf de grond weer opnieuw moet worden opgebouwd. Hier wordt echt schoon schip gemaakt met een verleden dat ons beschaamt.

De nota begint uitstekend door bijval met de oorspronkelijke motieven voor het **Westeuropese** integratieproces: **verzoening en gerechtigheid**. Die moeten steeds vanuit hun christelijke achtergrond uitgelegd worden. Met gepaste zorg ziet de ROS dat de neiging om nationale belangen voorop te stellen toeneemt. Vooral de nieuwe kandidaat-leden maken de indruk dat ze de motieven voor de Europese Integratie niet delen. Er wordt wel veel onderhandeld over vis, maar zonder visie. Voorts leidt de 'vermarkting' van het maatschappelijk leven tot consumptisme, individualisering en verlies aan besef van gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Dat verschijnsel werd door de eenzijdigheid van de Europese **Economische** Gemeenschap bevorderd. Het is, mijns inziens, hoogst merkwaardig dat 'klein-confessioneel' de integratie het liefst tot de interne markt zou willen beperken. Dat is namelijk juist een principieel gevaar. De ROS pleit voor een federale ontwikkeling van Europa en ziet

goed in dat daarvoor nog belangrijke veranderingen in de structuren van de Europese Unie nodig zijn. Maar voorop stelt de Raad dat er sprake moet zijn van een **waardengemeenschap**. De vraag rijst dan wat de inhoud van die waarden zal zijn. Welke normen zullen het gedrag van de Unie (zo heet de EG sinds het Verdrag van Maastricht) gaan bepalen. Ik weet uit ervaring dat het publiekelijk beroep op de joods-christelijke wortels van onze beschaving, in algemene zin, in het Europees Parlement wordt aanvaard. Dat betekent dat een goed gefundeerde inbreng van protestantse zijde zijn uitwerking kan hebben, zulks in tegenstelling tot wat sommige defensief ingestelde protestanten menen.

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

Beroepen te Doesburg i.c.m. Doetinchem: G.J. Klapwijk, kand. te Kampen; te Groningen-Zuid (2e predikantsplaats): H.M. Smit te Uithuizermeeden.

Bedankt voor Dronten (wijk-zuid): J. Zwart te Winschoten.

INTREDE

J. Geelhoed, kand. te Kampen deed 15 mei jl. intrede te Appingedam. Hij werd bevestigd door ds. A. **Geelhoed** te 's-Gravenhage. Nieuw adres: Kastanjelaan 1, 9901 EK Appingedam n (05960) 28486.

Ds. P.M. van der Horst te Barendrecht deed 15 mei intrede te Zwijndrecht-Groote Lindt. Bevestiger was ds. M van **Dooren** emeritus-predikant te Hattem. Nieuw adres **Westerwijk** 1,3334 GR Zwijndrecht, n (078) 100316.

OVERLEDEN

Ds. T.O.G.M. **Bosma**, predikant te Axel is op 29 april jl. te Gent overleden. Ds. **Bosma** was 56 jaar. Taco Orlof Gijsbert **Martenz Bosma** werd 28 aug. 1937 te **Bierum** geboren. Hij bezocht het Chr. Lyceum voor Zeeland te Goes en studeerde aan de Theologische Universiteit te Kampen. In dec. 1965 deed ds. **Bosma** intrede te Waardhuizen. Vervolgens verbond hij zich in 1968, voor missionaire dienst op Curaçao, aan Rijsburg. In febr. 1972 werd hij predikant te Urk en **Nagele** vanwaar hij in 1975 naar Haarlem ging. Sinds sept. 1987 was ds. **Bosma** predikant van de kerk van Axel.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Aduard * **Scriba**: K. Linde, A. Coendersstraat 14, 9831 PJ, a (05903) 1871 (p. 43).

Bergschenhoek * **Predikant**: ds. M. Tel, Muurmos 9, 2661 MZ, e (01892) 19535 (p.137).

Ede * **Predikant**: H.J. Venhuizen, Proosdijweg 26, 6714 AL, n (08380) 25539 (p.91).

Garrelsweer * *Diaconie*: K.H. Havinga, Rijksweg 67, 9918 PD, **n** (05967) 2113 (p.36).

Nijverdall * *Scriba*: C.J. Both, Smittenbelt 3, 7461 BH Rijssen, **a** (05480) 18826; *Preekvoorz.* A. Langenberg, Van Limburg *Stirumstraat* 7, 7443 CE Nijverdall, **a** (05486) 15758; *Koster*: zie preekvoorz. (p.75).

Stadskanaal * *Scriba*: S. Kooistra, Gentiaanstr. 14, 9502 AG, **n** (05990) 17702 (p.70).

VERENIGINGEN E.D.

Gereformeerde Studenten Vereniging te Delft (VGSD)

* *Abactiaatsadres*: Westerstraat 90, 2613 RJ Delft; Postbus 3079, 2601 DB Delft; *Praeses*: R.J. van Leeuwen; *Abactis*: H.J. Lengkeek; *Fiscus*: C.C. Hordijk; *Assessor*: P. Wesseling.

CURSUS OPLEIDING GEREFORMEERDE GODSDIENSTLERAREN

In sept. 1994 begint de Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren (OGG) met een nieuwe cursusgroep. De cursus leidt op tot tweedegraads akte godsdienstleraar in het voortgezet onderwijs. Primair doel van de OGG is het opleiden van bevoegde docenten voor het vak godsdienst in het voortgezet onderwijs. Tevens kan de studie als basis dienen voor het werken aan de opbouw van de gemeente. De colleges, die de OGG verzorgt, worden om de 14 dagen in Zwolle op zaterdag gegeven. Duur volledige studie tweedegraads akte: vijf jaar. Na drie jaar wordt een zogenaamde derdegraads akte uitgereikt. De diploma's van de OGG zijn door de overheid erkend. De studie omvat totaal twaalf vakken.

Er is de laatste jaren belangstelling voor het volgen van een deel van de opleiding. Daarom is vanaf 1992 een tweede studiepakket aangeboden. Dit pakket omvat de vakken: Oude en Nieuwe Testament, kerkgeschiedenis, dogmatiek en één vak naar keuze. Deze vakken worden gegeven op zaterdagmiddag. Deelnemers ontvangen, op eigen verzoek, een bewijs van deelname met vermelding van behaalde studieresultaten. Meer informatie verkrijgbaar bij de studieleader: drs. D. Sierksma, Celsiusstraat 63, 3817 XE Amersfoort, **n** (033) 612339, b.g.g. (033) 942936.

DVN-INDONESIEDAG

Op 28 mei a.s. wordt er weer een DVN-dag gehouden in het Dierenpark te Ouweland. Deze keer staat het werk van *Verre Naasten, Zending en BBK in Indonesië* in de schijnwerper. Er worden negen workshops gehouden over allerlei onderwerpen. In grote tentoonstellingen ziet u heden en verleden van mensen in Indonesië. Om 10.30 uur houdt de vereniging De Verre Naasten haar jaarvergadering in het aan het Dierenpark grenzende restaurant *Casa del Loro*. Om 13.00 uur ontmoeten we elkaar op het *grote plein* bij de ingang. Dan spreken de DVN-voorzitter, mr. dr. P.W. Kwant, (oud) zendeling ds. G. Riemer en waarschijnlijk een Indonesische gast. Bovendien zijn er mogelijkheden om te zingen met elkaar, ondersteund

door het Gospelkoor Amfora en andere.

Ouderen, maar vooral *ook kinderen*, zullen de dag van hun leven hebben. De hele *dag* door worden kinderspelen georganiseerd en dan zijn er nog de *1650 dieren* in Ouweland.

De entree voor Oudehands Dierenpark op de 28e mei is *f* 7,50 p.p. (kinderen tot 2 jaar gratis). U moet daarvoor bij het loket een ingevulde kortingsbon inleveren. Deze bon is begin mei -samen met het DVN-Nieuws-Extra waarin van alles over de DVN-dag te lezen is - verzonden aan alle DVN-leden en donateurs. De bon wordt ook nog in het ND van 21 mei a.s. afgedrukt.

HERDENKING VRIJMAKING

Het zal op 11 aug. 1994 vijftig jaar geleden zijn, dat in de Lutherse Kerk te De Haag de vergadering gehouden werd, die de geschiedenis is ingegaan als *de Vrijmakings-vergadering*. Daar werd de *Acte van Vrijmaking of Wederkeer* voorgelezen. Er is alle reden toe na vijftig jaar gezamenlijk een ogenblik achterom te zien, en tegelijk een blik op de toekomst te richten. Dit is in elk geval de overtuiging van onderstaande kerkleden. Zij zijn de tien nu nog in leven *zijnde* oud-praesides van de Generale Synoden van De Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden na 1944. Naar hun mening ligt het voor de hand, dat op de eerste zondag na 11 aug. a.s. in de erediensten de nodige aandacht wordt gegeven aan de gebeurtenissen van een halve eeuw geleden, die *véer-strek-*kende gevolgen bleken te krijgen voor het kerkelijk leven in Nederland.

Naast deze plaatselijke herdenkingen achten zij het zeer gewenst, ook op landelijk niveau een herdenking van de Vrijmaking te organiseren. Zij hebben daartoe een comité gevormd, dat zich belast met de voorbereiding en vulling van zo'n herdenkingssamenkomst. Nu reeds zijn zij in de gelegenheid datum en plaats van die samenkomst te melden. Dit is van belang met het oog op het maken van allerlei plannen. Het is de bedoeling, dat deze samenkomst, zo de Here wil, wordt gehouden op *zaterdag 27 augustus 1994* in de *Grote kerk te Apeldoorn*, Loolaan. Aanvang: 14.00 uur, sluiting ongeveer 17.00 uur. Wij willen in deze samenkomst niet alleen het nodige horen over *Vrijmaking* en over *Wederkeer*, maar ook veel samen zingen en met name met de Here gezamenlijk aanroepen in gebed en dankzegging. We hopen en verwachten, dat veel ouderen, maar ook veel jongeren blijf zullen geven van belangstelling en betrokkenheid.

D. Deddens, Hoogeveen; J. Kok, Veenendaal; P. Lok, Ermelo; S.S. Cnossen, Drachten; J.F. Heij, Amersfoort; K. Deddens, Biervliet; C.J. Smelik, Nieuwerkerk ald IJssel; A.N. Hendriks, Amersfoort; W.G. de Vries, Zwolle; M.H. Sliggers, Amersfoort. *Correspondentieadres*: Izak Ostraat 20, 8017 DA Zwolle.